

# **Dragør i Middelalderen,**

## **En dansk Frihavn for Hansetrafiken.**

Af

Chr. Nicolaisen,  
forhenv. Postexpeditør i Dragør.

### **1. Hanseprivilegierne.**

Dragør er den yngste af Amagers Byer. Først i nyere Tid blev Dragør fast beboet; men alligevel knytter der sig til Grunden, hvorpaa Byen ligger, og Terrænet nærmest omkring den interessante Data fra en langt ældre Tid og et broget Liv, som udfoldede sig her paa Øresundets Kyst.

Ophavet til det brogede Erhvervsliv og den Handelstrafik, der i Middelalderen gjorde Dragør til en kendt og ret vigtig Plads, var Silden, som i næsten utrolig rige Mængder om Sommeren, navnlig i Høsten - dens Legetid - lagde sin Vej gennem Sundet. Den førte, kan man vel godt sige, en Kulturstrømning med sig til Norden, idet den drog sydligere Landes Folk hertil og under Fiskeriet skabte et Røre og Handelsliv paa den aabne Strand, hvor man opslog sin Lejr, som samtidige Historieskrivere tillagde stor økonomisk og kulturel Betydning for vore Forfædre. Af Sildefiskeriet ved Skaane gik der allerede i det 12. Aarhundrede stort Ry, som lokkede særligt de vendiske Stæders Folk hertil, hvorved Silden - maaske først i tørret, senere i nedsaltet Tilstand - blev en gangbar Handelsvare og fik stor Værdi, saa det rigeligt lønnede Umagen at fange den. Og snart strømmede flere Nabolandes Folk til Øresund baade som Fiskere og Købmænd, baade for at drive Fiskeri og for at udnytte Fiskeriet ad Handelens Vej.

Om Sundets Silderigdom den Gang, navnlig paa Aarstiden omkring Høst, ved Enhver at fortælle fra Saxo's Historie; Stimerne kunde efter den staa saa tætte og saa højt i Vandet, at man knapt behøvede Redskaber for at fiske, man kunde øse Silden op i Baadene med Hænderne. En anden samtidig Forfatter, *Arnold* af Lübeck, fortæller, at Danerne havde Rigdomme af enhver Art som Følge af det Fiskeri, de aarligt drev ved Skania, hvortil der fra alle de omboende Folkeslag indfandt sig Handelsmænd for at opkøbe Silden, som ved Guds Rundhaandethed tilflød de Indfødte for Intet, medens Købmændene gav deres bedste Ejendom, ja! endog stundom ved Skibbrud selve Livet for en ringe Vare. Samme Forfatter omtaler, at det Handelssamkvem, som Sildefiskeriet saaledes hidførte, gav Impulser til nye og rigere Sæder for Nordens Folk og lærte dem at rette sig i Vaaben og Klædedragt efter andre Folkeslag. Medens de «i forrige Tider gik i Sømandsdragt, da de som

Kystboere idelig tumlede med deres Skuder, gaa de nu om Stunder ikke alene i Skarlagen, broget og graat Skind- og Pelsværk, men endog i Purpur og Linned». <sup>1</sup> Ogsaa i Levemaade og Sæder hidførte Handelen og Handelsinteresserne nye Forhold. Vi lærte at kende og benytte Udlandets Varer og Krydderier. Sæderne blev mildere; Handelen udviklede sig. Og Landet fik Afsætning paa sin Overflødighed af Jordens og Søens Produkter. Livet formede sig i det Hele lysere og rigere; forskellige Folkeslag kunde mødes i Handel og Vandel ad fredelig Vej - en Vej til Velstand baade for de fremmede og for vore egne Folk, i al Fald for lang Tid.

Den Fiskeri- og Handelstrafik, som Silden saaledes blev Aarsag til, og som allerede i det 12. Aarhundrede vakte livligt Røre i Øresundet og Kysterne ved dets sydlige Udløb, bredte sig antagelig ogsaa snart til Drogdens Øre, der under visse Vejrforhold maatte blive en nødvendig Landingsplads for Fiskerne.

Om *Hansetrafikens Indtræden* paa Dragør savne vi imidlertid sikre Data. Hanseforskeren *Dr. Wilhelm Stieda* i Rostock mener, at ogsaa denne Plads allerede fra Begyndelsen af det 13. Aarhundrede skal være bleven benyttet af Hanseaterne <sup>2</sup>. Sandsynligheden taler ogsaa for, at de Friheder, som Kong *Abel* 1250 (cfr. 13/8 1251) gav Staden Wismar til Handel og Fiskeri i hele Danmark, særlig ved Skanør, ogsaa har strakt sig til Dragør. Men om Wismars Borgere derfor har været de første, der har taget dette Sted i Brug, er jo ikke givet, skønt andre Omstændigheder tyde derpaa. Saaledes har denne Stads Fed ligget nærmest det naturlige Landgangssted, et Øre, som Søen har dannet, og Stedet, hvor Toldboden laa. Endvidere synes det, at Wismar har havt Privilegier her fra den tidligste Tid, da ingen saadanne ses givne den af Valdemar Atterdag og det fremgaar af Stadens ældste «*Stadtbuche*», at den tidlig havde Fiskerboder paa Dragør. 1308 omtales Wismars og Stralsunds Kaufleute i Øresund.

De Stæder der fulgte næst efter eller samtidig med Wismar maa have været Greifswald og Stralsund. Disse tre Stæders Fed har ligget samlet paa det bekvæmme og højeste Terræn der fandtes og dannede saa at sige Midtpunktet i Dragørlejet. Det tør anses for utvivlsomt, at disse tre Stæder, da de i 1323 i Forbund med hinanden fik forøgede Friheder i Danmark, allerede havde fast Fod paa Dragør. Skælningen mellem dette Sted og de skaanske var endnu ikke bleven obligatorisk. Den Konfirmation, som Hertug Valdemar 4/7 1326 gav Stæderne Greifswald, Stralsund, Anklam og Demmin paa deres Privilegier i Sundet, nævner heller ikke Dragør, skønt dette Sted aabenbart har været underforstaaet i Ordene: *in Scania et in omnibus finibus et terminis regni dacie* (se Note, Pag. 6). Og da Lübeck 1337 besværer sig til Wismar med flere Stæder over Sildetøndernes ulige Størrelse, nævnes Skaane og andre Steder. <sup>3</sup> Endelig se vi, at flere af de Privilegier, som Valdemar Atterdag gav 1342, saaledes paa Stralsunds og Kampens Fed paa Dragør, mere var Udvidelser og Stadfæstelser af ældre Rettigheder end Indrømmelser af nye. - Alle disse Omstændigheder maa betragtes som rimelige Grunde for, at Hansetrafikens Indtræden paa Dragør er sket langt tidligere end det fremgaar af de historiske Kendsgerninger. Naar Forholdene indtil Valdemar Atterdags Tid

---

<sup>1</sup> Arnolds Slavekrønike i oversættelse ved P. Kierkegaard, 92.

<sup>2</sup> Hansische Geschichtsblätter 1890/91: Das Schonenfahrergelag in Rostock.

Fund af et Par Mønter fra Valdemar Sejrs Tid kan maaske ogsaa tyde derpaa.

<sup>3</sup> Sartorius: Geschichte der Hanse II 310. Mechlenbburger Urkundenbuch IX, 11.

er hyllede i et vist Mørke, saa er Aarsagen sikkert ikke mindst den, at Amager og dermed Dragør da hørte under Roskilde Bispestol og at Kongerne ikke uden en Overenskomst med denne har kunnet meddele de nødvendige Friheder for at drive Trafiken her. Og ad hvilke Veje saadanne Friheder da er bleven givne, vil formodentlig ingensinde blive oplyst.

Endnu en Omstændighed, som taler for, at Dragør ikke under Bispestolens Herredømme har ligget uberørt af Hanseaterne, maa i Forbigaaende paapeges, den nemlig, at de vendiske Skaanefarere tidligt og stadigt nærmede sig Kjøbenhavn, hvor Bispen havde sit Hovedsæde, og at de med Held fik dannet sig et Handelsfaktori her, baseret paa Fiskeritrafiken. Det tillodes vendiske Købmænd at slaa sig ned i Staden; allerede 1268 fandtes der et tysk Handelskompagni. For selve Fiskeriet laa Kjøbenhavn imidlertid for afsides; dette maatte foregaa fra Fiskerlejerne, og som saadant laa Dragør baade nært og bekvemt.

Af *Privilegier paa Dragør* stamme de ældste, der hidtil er fundne og som tage direkte Sigte paa denne Plads, fra Valdemar Atterdag, 1342. Ti Aar tidligere træder Stedets Navn historisk frem hos en tysk Forfatter, der omtaler de holstenske Grevers Kamp om Danmark og fortæller, at der under et Sammenstød i Øresund «van deme volke quam en del tippe dat clene land to *dracoe*, de worden dode slaghen». <sup>4</sup> Ved samme Tid (omtrent 1333) se vi, at et Skib fra Stralsund led Skibbrud ved *Drakoor* og at Raadet i Stralsund søgte Hovedsmanden paa Kjøbenhavns Slot om at faa Ladningen udleveret. <sup>5</sup> - Pladsen har altsaa tidligere været kendt blandt Hansestæderne og sikkert ogsaa været benyttet af dem som Bindeled mellem Skaane og Kjøbenhavn. Under Valdemar Atterdag fik den imidlertid en ganske særlig og forøvrigt ogsaa politisk Betydning. Ved denne Konges Regeringstiltrædelse var Skaane og dermed Fiskeritrafiken paa Skanør pantsat til den svenske Konge Magnus Smek. Kong Valdemar skyndte sig da (Januar 1341) at faa overladt Kjøbenhavns Len, hvorunder Amager, af Roskildestolen for alligevel at faa Del i Sundtrafiken. Staden Kjøbenhavn pantsatte han straks efter til Markvard af Stove. Og for at drage Indtægt af Fiskeriet og Handelen, udvidede han Skaanemarkedet paa Dragør, hvor han søgte at skabe en lignende Trafik som paa Skanør. Medens Kong Magnus fornyede Hanseprivilegierne paa Skaanesiden, Markvard af Stove og Otto Gholenbek gav Lejdebrevne til Sejlads og Handel paa Kjøbenhavn under Sildefiskeriet (1340 og 1341), tilstod Kong Valdemar fra 1342 omfattende Privilegier paa Fed og Handelspladser paa Dragør, baade til østersøiske og hollandske Stæder.

Fra den Tid træder Dragørlejet altsaa aabenlyst frem som Hanseplads. Vi se at *Stralsund*, 10/8 1342, fik Stadfæstelse paa sine Privilegier og at *Kampen* 15/8 samme Aar indrømmedes lignende Rettigheder. 1346 erholdt *Zytfen* et Fed. <sup>6</sup> Foruden disse har naturligvis flere Stæder faaet Stadfæstelse paa gamle eller Indrømmelser af nye Rettigheder i Lighed med dem, de havde eller havde havt paa Skaane. Der er ingen Tvivl om, at baade *Wismar* og *Greifswald* ogsaa har faaet Stadfæstelser, ligesom noget senere *Stettin*. <sup>7</sup> - En saa stor Liberalitet hos Kong Valdemar overfor Hanserne maa der aabenbart have ligget en finanspolitisk Tanke bag ved. Snart erhvervede mange

---

<sup>4</sup> Grautoff: Lübecker Chroniken I, 235.

<sup>5</sup> Københavns Diplomatarium I, 73.

<sup>6</sup> Hansische Urkundenbuch II, 307-308 og III, 47.

<sup>7</sup> Willebrandt: Hanseatische Chroniken II, 189.

af Stæderne sig ogsaa Pladser paa Dragør, som de benyttede ved Siden af deres Pladser paa Skaane og som sikkert ydede Kronen betydelige Indtægter. Dragør blev snart et vigtigt og vidt bekendt Marked, hvor i Fisketiden - fra Bartholomæi til Dionysii Dag - stor Handelstrafik med allehaande Varer fandt Sted og hvor forskellige Landes Købmænd mødtes med deres Skibe for at købslaa, hvor Ind- og Udskibning foregik og et broget Liv udfoldede sig mellem Tusinder af Mennesker fra forskellige Lande. - At anlægge nogen Maalestok for Trafikens Omfang eller den Omsætning, der fandt Sted, lader sig af Mangel paa Oplysninger ikke gøre. Kun gennem Styrken og Omfanget af de Handelsinteresser, der gennem Privilegierne giver sig Udtryk, kan vi se Pladsens Betydning baade for de danske og fremmede Folk.

Privilegierne bestod først og fremmest i Retten til at drive Fiskeri, Handel og Haandværk og iøvrigt i en Række derunder hørende Friheder: fri *Jurisdiktionsret* paa de erholdte Pladser eller Fed med Ret til ved egne Fogder at maatte dømme i alle Sager, hvor det ikke gjaldt Hals eller Haand; *Vragret*, det er Frihed til selv at bjerge eller lade bjerge egne Fartøjer, som strandede paa Kongens Territorium uden sædvanlig Tolderlæggelse af Skib eller Gods; Fritagelse for *Arvkøb*<sup>8</sup>; *Indførselsfrihed* for alle fremmede Varer til Markedet og *Udførselsfrihed* for Landets egne Produkter, af hvilke Tolden formentlig opkrævedes paa Markedet ligesom Sildetolden, der var meget ringe; fri *Udtapning og Udskænkning* af Øl og Vin paa Feddene; Ret til *Ind- og Udskibning* samt *Omladning* fra Skib til Skib i Søen ved egne Skuder eller Pramme og Vogne mod en ringe Pram- og Vognafgift. I *Jordskyld* skulde kun svares 1 Skilling Grot af hver Bodeplads, dog var Boder, hvor der kun solgtes Sejldug, Reb og Staver, afgiftsfrie.<sup>9</sup> Paa saadanne Vilkaar (som Kong Valdemar maatte stadfæste ved Freden i Stralsund) kunde Hansestæderne nok være tjent med at drive Handel i Øresund og benyttede sig ogsaa deraf i rigt Maal.

Paa Basis af disse Privilegier dannede der sig i de forskellige Stæder faste Handelskompagnier med det Formaal at udnytte baade Fiskeritrafiken og Handelen. I Greifswald bestod der saaledes 1356, og maaske før, et Kjøbenhavnsfarerkompagni, der uden Tvivl har staaet i Forbindelse med denne Stads tidligere Trafik paa Dragør.<sup>10</sup> Da Greifswalds Fed her imidlertid synes at være overtaget af Stettin omtrent ved den nævnte Tid, kan denne Omstændighed maaske falde sammen med Kompagniets tidlige Ophævelse. Beliggenheden af det Fed, som Stettin havde paa Dragør i al Fald før 1370, taler for, at det netop maa have været dette Fed, som Greifswald tidligere havde under Forbundet med Wismar og Stralsund. Det laa saaledes nærmere Stranden end Stralsunds Fed, skønt Stralsund efter alle Solemærker havde Rettigheder paa Dragør tidligere end Stettin. - At Kjøbenhavnsfarere ogsaa havde Forbindelse med Dragør, se vi deraf, at Medlemmer af det tyske Kompagni i Kjøbenhavn, nemlig Borgere fra Wismar, Stralsund og Stettin, ifølge Kompagniets Skraa af 1382 havde Boder paa Dragør i Fisketiden.<sup>11</sup> En intimere Forbindelse mellem Kjøbenhavn og Dragørlejet ses atter her at have fundet Sted. Og Forbindelsen gjaldt ikke blot Hanseaterne, men ogsaa Stadens egne Borgere (se Pag. 7).

<sup>8</sup> En Afgift, som en Kjøbstadmand maatte udrede for at der kunde tages Arv efter ham (Chr. L. E. Stemmann: Den danske Rethistorie, 409).

<sup>9</sup> Grautoff: Lübecker Chroniken I, 475-485.

<sup>10</sup> Pommersche und Rügische Geschichtsdenkm., 29.

<sup>11</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium I, 119.

*Dragørfarerkompagnier* dannedes (ligesom Skaanefarerkompagnier) i forskellige af Stæderne. Før 1370 fandtes et Kompagni af Dragørfarere i *Stettin*; thi det erholdt da af Kong Valdemar Fornylse af sine Rettigheder. Det var et stort og anseligt Broderskab, der udfoldede en indbringende Virksomhed. Dets Fed paa Dragør var Stettins ældste og vigtigste Sundplads, Stadens to andre (paa Skaane) overlegen, og det var tillige det mest velhavende af de tre saakaldte Skaanefarerbroderskaber, der havde Sæde i Stettin. Dets Bestaaen gennem mere end 250 Aar tyder paa en overordentlig Livskraft. I denne lange Tids Annaler træffe vi det under forskellige Navne: *Drakorer Kompeneye* (1370, 1424), *Drakørfahreren* (1401), *Copman von Drakore* (1432), *Unser leven vrowen broderschop tho Drakore* (1452), *Der Draker gilde* (1512) eller simpelthen *Die Draker* (1628). Iøvrigt vides der ikke meget om Kompagniet, især fra dets ældste Tid. 1401 stiftede og bekostede det et Kapel i St. Johannes Graabrødrekirke i Stettin; senere har det stiftet tre Altre i tre andre af Stadens Kirker. Til disse Stiftelser har det skænket betydelige Gaver og Legater. - Det kirkelige spillede i det hele taget en væsentlig Rolle i saadanne Broderskabers Liv. I Fundatsen til det 1401 oprettede Kapel betingede Kompagniet sig, at det hver Høst skulde have en Kalk og en Messekjole overladt til at medtage paa Rejsen til Dragør. At der ogsaa har været en Præst med, synes da rimeligt. - Endnu 1628 bekostede Kompagniet Vedligeholdelsen af Kapellet i Johanneskirken.

Ogsaa i *Wismar* spore vi Tilværelsen af et Dragørfarerkompagni, maaske en Aflægger af det tyske Kompagni i Kjøbenhavn, hvis Skraa af 1382 (ved en Ændring 1390) omtaler «Kopman von der Wiszmer wilkort und overe in dem gulden jare uppe Drakore». Som særligt Dragørfarerkompagni finde vi det nævnt 1470 : *Der Drakoer-vaer*. Det besad da et Alter i en af Staden Wismars Kirker. I Optegnelser vedrørende St. Nikolaj Kirke samme Sted findes fra det 16. Aarhundrede nævnt en af Skaane- og Dragør-farenes Patroner, Anthonius Eller. Dermed ophører enhver Efterretning om Kompagniets Forbindelse med Dragør, hvor Wismar tidlig tabte sine Privilegier, vistnok allerede under Christiern d. 2. Dr. Blümcke mener iøvrigt, at det endnu bestaar som Pappøgjeselskab i Wismar.<sup>12</sup>

I den hollandske Stad *Deventer* finde vi 1396 et lignende Borgerbroderskab, som drev Handel paa Kjøbenhavn og Dragør. Selskabets Statutter af 1396, der nævner «die mit oerer Koepmanschep vaeren to Koepenhaeven off te Draekuer», giver et interessant Indblik i dets Liv og Virksomhed. Det styredes af en af Brødrene valgt Oldermænd; dets Formaal var at holde Skibe liggende ved Kjøbenhavn eller Dragør «omme hoerre Koepmanschap».<sup>13</sup> - Deventer har neppe haft noget særskilt Fed paa Dragør, men sandsynligvis haft Del enten i Zytphens eller Kampens. De hollandske Stæder har vel neppe drevet Fiskeritrafik, men kun taget Del i Handelen. - Deres Forbindelse med Dragør synes tidlig ophørt, sandsynligvis allerede i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede, da de førte voldsomme Kampe med Østersøstæderne og led store Nederlag.

Hvorvidt der har været Sammenslutninger af Dragørfarere ogsaa i andre Stæder, derom vides sikkert Intet. Forholdet var i Reglen det, for de fleste Stæders Vedkommende, at man havde et Hovedfed paa Skaane, hvor Fogderiet havde Sæde, og at Feddet paa Dragør var henlagt der under

<sup>12</sup> Efter Dr. O. Blümcke: Stettins hanseatische Stellung i Baltische Studien XXXVII.

<sup>13</sup> Hansische Urkundenbuch V, 119.

og administreret af en Underfoged. Kun for Stettin var Forholdet, i al Fald længe, det omvendte. Pladserne paa begge Sider af Sundet stod i en saa samvirkende Forbindelse med hinanden, at Skaanefarere og Dragørfarere næsten var det samme og der blev derfor ingen Anledning til at danne særlige Kompagnier for Dragør, især efter at begge Pladser vare komne ind under samme Hersker. Hver Stads Borgere sluttede sig selvfølgelig sammen, alene af den Grund at de var underkastede Stadens og Raadets Vedtægter og maatte optræde enigt i Forsvar og Kamp for Stadens og dermed deres egne Interesser. Hvert Borgerskab dannede i sig selv en naturlig Sammenslutning under sin Oldermænd eller Foged, et Lav, en lille krigsførende Magt, rede til at vove Pelsen, naar nogen gjorde Indgreb i dens Privilegier. Hver Stad havde som Regel paa sit Fed et Kompagnihus, hvor det lokale Raad holdtes; det tjente tillige som Kontor, maaske ogsaa som Værtshus, og dannede Midtpunktet i den Lejr af Handels-, Haandværker- og Fiskerboder. der opsloges i Fisketiden og forsvandt, naar den var forbi. Kompagnihuset var bygget mere varigt end Boderne, enten af Træ og Ler eller af Sten, og benyttedes Aar efter Aar.

*Hvilke Stæder, der har havt Fed, Handels- eller Bodepladser paa Dragør i Tiden gennem det 14. og 15. Aarhundrede, kan tilnærmelsesvis paavises. Vi har allerede nævnt Wismar, Greifswald, Stralsund og Stettin, samt de hollandske Stæder Kampen, Zytphen og Deventer, som har havt de ældste og vigtigste Pladser. Desuden har en Række andre, som det fremgaar af Hansebreve eller af Kongebreve, havt Privilegier eller Handelsforbindelser herpaa i kortere eller længere Tid. Saaledes de pommerske: Anklam, Cammin, Wollin, Treptow og Stargard; de preussiske: Danzig og Colberg, samt Rostock i Mechlenburg. De pommerske Stæder har været talrigst repræsenterede og længst vedholdende. Stettin, der indtog en Førerstilling for dem, har kunnet haandhæve sine Rettigheder paa Dragør gennem mere end 250 Aar. Stralsund har dog vistnok, naar vi undtage mindre Afbrydelser, vedligeholdt Forbindelsen længst, gennem nærmere 300 Aar. Gaa vi ud fra, at de fleste af de andre Stæders Indtræden er sket under Valdemar Atterdag, hvad der er sandsynligt, har de trafikeret Dragør gennemgaaende i et Par Hundrede Aar.<sup>14</sup> Treptow og Stargard fik dog først deres Rettigheder af Erik af Pommern 1436<sup>15</sup> - blandt andet til Oprettelsen af et Kapel - og har ikke kunnet udnytte dem stort mere end 100 Aar. For alle Stæderne, undtagen Stettin, Stralsund (og mulig) Colberg blev Forbindelsen afbrudt for bestandig under Grevefejden. Feddene, hvorpaa der da fandtes ikke faa faste Boder og Kompagnihuse, blev ødelagte under Krigen og henlaa en Tidlang ubenyttede, hvorfor Kongen greb Lejligheden til at kuldkastrer Stædernes Rettigheder dertil.*

Imidlertid tyder forskellige Omstændigheder paa, at Wismar, Rostock og Danzig allerede den Gang havde opgivet Trafiken paa Dragør. Med Hensyn til Wismar haves der i det Hele kun yderst faa Oplysninger og ingen af disse række længere end til omkring 1500. I Skraaen for det tyske Kompagni, der bestod i Kjøbenhavn, nævnes 1382 Wismars «bodenstede» paa Dragør, hvorefter

---

<sup>14</sup> Da Staden Anklam 1590 gentagende søgte Kongen om at generholde sit gamle Fed paa Dragør, fremsendtes Kopi af et Privilegium af 1338, hvori Dragør vel ikke var nævnt, men, som man mente, underforstaaet. Og endnu 1561 kunde paapeges det Sted paa Dragør, hvor det anklamske Kompagnihus havde staaet (Kjøbenhavns Diplomatarium. II, 314). – Da Cammin og Wollin 1561 paastod Retten til deres forladte Fed, anførte de, at de havde besiddet det fra ældgammel Tid.

<sup>15</sup> Rigsarkivet: Hansestæderne Reg. 22. Pommern Pakke 2.

«Wilkort» genindgaaet 1390, og i en Klage nævnes 1463 «der wismarschen vitten».<sup>16</sup> *Rostock* synes kun at have drevet Trafik paa Dragør en ganske kort Tid. Den eneste Efterretning der foreligger herom er et Beskyttelsesbrev af 2. Juli 1497, hvorved Kong Hans gav denne Stads Borgere, «Coplude dienere onde vischere», som da vilde tage Del i det forestaaende Høstmarked, Lejde «vth die Schonnesze vpp Drakore».<sup>17</sup> Den samme Mangelfuldhed gør sig gældende med Hensyn til Oplysninger om *Danzig's* Trafik. Saavidt det kan ses, har der kun været et preussisk Fed paa Dragør. Dette synes at stamme fra *Valdemar Atterdags Tid*.<sup>18</sup> 1405 og 1408 omtales preussiske Kaufleute og deres Salteri paa Dragør.<sup>19</sup> 1436 nævnes «die prutzchenn vitte», liggende ved Siden af det, som Treptow og Stargard da fik overladt, og 1441 omtales *Danzig's* gamle Hansestation paa Dragør i en Sag om noget Gods, som under Hjemførselen herfra strandede paa Bornholm. Men efter den Tid finde vi ikke mere Feddet i *Danzig's* Hænder. Sandsynligheden taler for, at det under det fjendtlige Forhold, som *Danzig* stod i til *Christiern d. 1ste*, er blevet overdraget til *Colberg*. Thi ved Aar 1500 finde vi *Colberg* som Besidder af et Fed paa Dragør og da der som sagt neppe har været mere end et preussisk Fed, maa det være det, der oprindeligt har tilhørt *Danzig*, som nu *Colberg* havde i Hænde.<sup>20</sup> - Om *Colberg* har benyttet Feddet efter Grevefejden er ikke opklaret; følgende Beretning kunde tyde derpaa. Da *Danzig's* Foged paa Skaane 1650 besøgte Dragør, fandt han her en Plads, betegnet med Grændsekors paa den Maade som Feddene afmærkedes, om hvilken det endnu fastholdtes i *Beboernes Erindring*, at den var *Danzig's* (det preussiske?) gamle Fed. Der fandtes endnu Bygningsrester af Kompagnihuset derpaa.<sup>21</sup> Man fristes imidlertid til at tro, at Dragørboernes *Erindring* har slaet fejl og at den Plads, her er Tale om, har været *Stettins* Fed, som først blev forladt i *Christian d. 4des Tid* og saaledes endnu 1650 kan have vist tydelige Spor. Et Fed tilhørende *Danzig* i det 16. eller 17. Aarhundrede, er der neppe Spor af Grund til at tro det har været. Og hvorvidt *Colberg* har fortsat Trafiken paa Dragør saa længe, at det kan have været det preussiske Fed, der endnu 1650 var Rester af, er dog mere end tvivlsomt.

Af *danske Købstæder*, som har havt Rettigheder til at tage Del i Handels- og Fiskeritrafiken paa Dragør, kan nævnes foruden *Kjøbenhavn*: *Helsingør*, *Roskilde* og *Ribe*. Naturligvis har *Kjøbenhavns* Borgere og Fiskere fra første Færd af taget Del i Trafiken herude, baade paa Handelens og Fiskeriets Omraade. Fra den tidligste Tid er Forholdet ganske ubelyst, formodentlig af den foran omtalte Aarsag, at baade Staden og Lejet hørte under *Bispestolen*, der har ordnet det gennem sin Foged eller Lensmand. Det egentlige, offentlige Handelsmarked blev dog sikkert først oprettet af *Valdemar Atterdag* da han fik Lenet og Amager overladt. *Kjøbenhavns* Fed paa Dragør viser sig da at have været et af de første paa Stedet; dets Beliggenhed ved Siden af *Wismar's*, umiddelbart grændsende til Stranden og Landingsstedet, hvor *Toldboden* laa, var en førstehaands. Uden Tvivl har *Bispestolen* ladet sine Undersaatter nyde Gavn af det rige *Sundfiskeri*, hvortil *Dragørlejet* laa nært og bekvemt, og har maaske ogsaa havt sin *Tolder* herude. Der findes dog intet *Privilegium* for *Kjøbenhavn* før 1348, da *Kong Valdemar* gav *Stadens* Borgere Rettighed til paa

<sup>16</sup> Hansische Urkundenbuch IV, 459 og IX, 1.

<sup>17</sup> Langebeks Diplomatarium XXXVI (Rigsarkivet).

<sup>18</sup> Hirsch: *Danziger Handels- und Gewerbegeschichte*, 149. Cfr. *Gralath: Danziger Geschichte* II, 15.

<sup>19</sup> *Hanserecesse* 1. Abtheilung V, 189, 420.

<sup>20</sup> En Strid eller Tvist, der verserede 1500 mellem *Oldermændene* for *Colberg* og *Treptow*, omtales i Artiklens 2. Del.

<sup>21</sup> Hirsch, det under 18 anførte sted.

Dragør Marked at købe og sælge, skære Tøj og drive al Slags Købmandskab ligesom de gjorde paa Skaane.<sup>22</sup> Fiskeriet stod det dem selvfølgelig frit for at udnytte. Handelsprivilegiet, samt Retten til at drive forskellige Haandværkserhverv i forøget Omfang, konfirmeredes af efterfølgende Konger og Trafiken paa Dragør vedholdtes for Kjøbenhavns Vedkommende indtil Slutningen af det 16. Aarhundrede, altsaa gennem 250 à 300 Aar.

Ingen af de andre danske Byer har vedligeholdt Forbindelsen en tilnærmelsesvis saa lang Tid. Med Hensyn til *Helsingør* og *Ribe* ved vi overhovedet kun, at disse Byer i deres Byprivilegier, som er givet dem af Kong Erik af Pommern, var tilsikrede Retten til at drive Handel paa de tre Skaanemarkeder: Skanør, Falsterbo og Dragør, samt at Helsingør erholdt Stadfæstelse derpaa 1426 og 1456.<sup>23</sup> Om *Roskilde* se vi, at denne Bys Rettigheder paa de tre Pladser vistnok er indtraadte før Dronning Margrethes Tid, eftersom hun 1395 stadfæstede dem for de to skaanske Pladser; for Dragør kunde hun selvfølgelig ikke stadfæste dem, da denne Plads paa den Tid atter var under Roskildestolens Besiddelse. Men at selve Roskilde Borgeres Rettigheder bevarede, synes givet, saa meget mere som Kong Erik af Pommerns Stadfæstelse derpaa 1419, da Kronen havde bemægtiget sig Kjøbenhavns Len og derunder Dragør, gjaldt saavel denne Plads som de to andre Skaanemarkeder.<sup>24</sup>

Hvorlænge de tre sidstnævnte danske Købstæders Rettigheder er bleven benyttede paa Dragør, derom vides ikke det mindste. De synes ikke stadfæstede af Kong Christoffer af Bayern og er mulig bleven betydningsløse ved det af denne Konge oprettede Handelsmarked i Kjøbenhavn.

\* \* \*

*En Frihavn før Hansetrafiken*, forsaavidt der kan tales om Havn, blev Dragør under Valdemar Atterdag og fik i det Hele for Fiskeri- og Handelstrafiken i Sundet en overordentlig stor Betydning. Og denne Betydning synes ikke at være bleven forringet under Dronning Margrethe og Erik af Pommern. I første Halvdel af det 15. Aarhundrede, da den vester- og østersøiske Handel endnu for en stor Del mødtes og afgjordes i Sundet og da Fiskeriet endnu til Tider var meget rigt, har Dragørlejet sikkert haft sin frodigste Periode. De fleste Mønter, der er fundne paa dets Terræn, stamme fra den Tid, og det største Antal Stæder, omkring 20 (inklusive de danske), har da drevet Handel og for de flestes Vedkommende tillige Fiskeri og Nedsaltning paa Dragørlejet, hvor de sikkert alle havde faste Pladser og Boder om Sommeren, naar Markedet stod paa. Hvilket Liv har her da ikke udfoldet sig naar i Høsttiden de tætte Sildestimer stod i Vandet, Fiskere, Købmænd og Haandværkere strømmede til og Bønderne mødte med deres Varer for at handle med dem, Skibe lossedes og ladedes, og der var Travlhed fra Solen stod op til den gik ned. I Trafikens

---

<sup>22</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium I, 88.

<sup>23</sup> Langebeks Diplomatarium I, 26. Geheimearkivets Aarsberetning III, Tillæg 5 og 10, samt Dr. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie I, 215.

<sup>24</sup> Kolderup-Rosenvinge: Gamle danske Love V, 203.



forskelligartede Væsen stod dette Leje neppe tilbage for de skaanske Lejer, om end Trafiken dér foregik under større Forhold. Dragør hørte ligesom disse til de faste privilegerede Lejer, som man aarligt stvnedede til, naar ikke Krigsforhold forbød det, og hvorfra man da antagelig maa have hjembragt et rigeligt Udbytte. Trafiken foregik her under væsentlig de samme Love, de samme Toldfriheder og Forrettigheder som paa de egentlige Skaanelejer, ja Dragør henregnedes egentlig under Skaanelejerne. - Ligesom Skanør og Falsterbo var Dragør en Frihavn for Udlandets Varetilførsel. Her fandtes, kan man sige, det nuværende Danmarks første Frihavn, ganske vist under primitive Forhold, men ogsaa 5-600 Aar før Kjøbenhavns Frihavn opstod. Principet og Formaalet var alligevel ikke den moderne Frihavnstanke saa fjærnt, som Tiden, der skiller dem; begge søger *gennem en lettere Adgang for udenlandsk Tilførsel, en lettere Forbindelse mellem Ud- og Indlandets Handel, at drage Penge til Landet.* Ethvert af de saakaldte Skaanelejer eller Skaanemarkeder var et afgrændset Stykke Udland, hvor forskellige fremmede Landes Handel kunde mødes med vor uden Hindring af de Toldskranker, som enhver Landsherre da kunde sætte for sit Landomraade og som praktisk udnyttedes gennem Strandretten. Til disse Lejer kunde alle, som indhentede Privilegier dertil, uhindret føre alle deres Varer, endogsaa forarbejde dem og sælge dem paa Markedet uden Told, ja vistnok endogsaa udføre de købte Varer toldfrit ad Søvejen. Hvad der derimod førtes videre «binnen Landesz og hvad der af Landets egne Folk tilførtes, var underkastet Toldafgift. I flere af Erik af Pommerns Købstadprivilegier, lige som i Christoffer af Bayerns Stadsret for Kjøbenhavn hedder det, at Borgerne maatte fare fri for Told overalt i Riget undtagen paa Skaanemarkederne fra Bartholomæi til Dionysii Dag.<sup>25</sup> Af Fiskeriet svarede dog ogsaa de Fremmede fra Begyndelsen af en ringe Afgift, og efterhaanden paalagdes der dem forskellige andre Afgifter, hvorved Frihavnsprincipet egentlig brødes.

Som Frihavnsleje og Marked havde Dragør sikkert, indtil Kong Christoffer af Bayern forlagde Markedet til Kjøbenhavn, en mindst lige saa stor Betydning, som for selve Fiskeritrafiken. *Handelen* synes at have øvet en stærk Tiltrækning til dette Leje, maaske fordi Kjøbenhavn laa det saa nær, saa denne Stads Borgere har benyttet det i vid Udstrækning. Hvad Hanserne medførte i deres Fartøjer hertil lige fra Krydderier til Pelsværk og Fodtøj og mange Slags Brugsgenstande, som de solgte og ombyttede med Landets Produkter som Korn, Kød og levende Kvæg, har sikkert ogsaa givet dem et klækkeligere Udbytte end Brugen af Fiskeriet. «Rigets Mænd» paa Sjælland henvistes til Exempel til at drive deres Oxer hertil til Udførsel. Og at en saa fjærnt liggende By som Ribe har havt Ærinde hertil, tyder paa, at en stor og vidtrækkende Handelsomsætning har fundet Sted. - *Fiskeriet* foregik antagelig her i langt mindre Maal end ved Skaane; Silden mødtes og fangedes for Størstedelen, forinden den naaede ind i Drogden, hvorved Fiskeritrafiken paa Dragør ikke fik en saa stor Betydning, som den havde paa de skaanske Lejer. -

Har en saa betydelig Vareomsætning med Ind- og Udskibning, som her har fundet Sted, foregaaet uden *Havneanlæg*? Ja! Nogen Havn for Skibe har der ikke været, i al Fald først i den seneste Hansetid. Man har hjulpet sig med de naturlige Forhold og Brugen af Vogne og Pramme eller Kaage til at føre Varerne til og fra Skibene. - Strømskæringen havde dannet et smalt Øre paa Stranden, der tjente til Læ for Baadene. Som Anlægspladser benyttedes smaa Stenmøler, dannede af

---

<sup>25</sup> 24 August til 09 Oktober. – Kjøbenhavns Diplomatarium I, 151, 164.

store Sten, der i Mængde var førte ind paa Strandbredden af Isen. Og for at faa Anlægsplads og Sejlløb til de Fed, som ikke grændsede umiddelbart til Stranden, gravedes Render, ad hvilke Baadene kunde flyde ind, hvorved direkte Samfærdsel mellem Feddene og Fartøjerne opnaaedes. Forøvrigt kørte eller red man ud i Stranden for Exempel for at opkøbe Silden fra Fiskebaadene.

*Hanselejets Omraade* paa Dragør var ret indskrænket. Hele det Terræn, som Trafiken her har været henvist til at indordne sig paa, var ca. 50 Tdr. Land. Det bestod af et knapt 2000 Alen langt og neppe 400 Alen bredt Drag mellem en Linje: Blushøjen-Rybakkerne eller Grusbakkerne og Søen. Flere Steder har Terrænet endda maattet højnes for at kunne benyttes til Bodepladser. Ovenfor fandtes sid Eng, som hørte under Magleby's dyrkede Jorder. Hvert Fed har da ikke kunnet raade over mere end faa Tdr. Land; 2 a 3 Tdr. synes at have været Normen, saavidt man kan spore Feddenes Inddeling og Grændselinjer. - Paa hele det nævnte Terræn, forsaavidt det endnu er ubebygget, findes tydelige *Spor af Hansetrafiken* og hvad man maaske kan kalde Bundfald af dens lange og livlige Virksomhed. Næsten overalt er Jordsmonnet i 1 à 2 Alens Dybde stærkt blandet med Affald af Fugle- og Dyreben, Husgeraad og Bygningsrester, Aske og forkullet Træ, undertiden aflejret i forskellige Lag, som tyde paa en lang Dannelsesetid. I særlig stor Mængde forekommer Skaar af de kendte «hollandske» Stenkar,<sup>26</sup> der benyttedes som Drikkekar. Leraffald, Brokker af Munkesten og Tagsten og store Spigersøm vidne om faste Bygninger. Paa Steder, hvor Terrænet antagelig har henligget temmeligt uberørt, findes firkantede Forhøjninger i Jordoverfladen, 40 à 50 Alen lange, 20 à 30 Alen brede, kun adskilte ved sveje eller lave Fordybninger og med en bred Lavning bag ved (hvor Opfyldningen er taget og hvor Afløbet kunde synke hen). Der er neppe Tvivl om, at det er Bodepladser fra den senere Hansetid, hvad en videnskabelig Undersøgelse mulig vilde kunne skaffe Beviser for.<sup>27</sup> Det var dette Terræn, en jævn og flad Strandbred, der dannede det rent praktiske Grundlag for Hansetrafiken paa Dragørlejet; men Trafikens Existens havde tillige et helt andet, et theoretisk, Grundlag, nemlig de Rettigheder og Privilegier, som dens Udøvere maatte erhverve og bevare for at drive den. Det var ikke Pladsen i og for sig, hvorpaa Trafiken fandt Sted, der fastholdt Stædernes Interesser, saameget som det var de til Pladsen knyttede Rettigheder. Dragørlejet blev med andre Ord snart - lige som de andre faste Lejer - ved Siden af dets praktiske Nytte - en theoretisk Basis for en vis Del af Hanseforbundets Erhvervsstrafik i Øresund og den Handelsmagt, som de udfoldede her paa favorable Vilkaar. Kun med dette for Øje lader sig forklare den stærke Omsorg, som Stæderne lagde for Dagen for at opretholde deres Ret eller Privilegier til dette omtvistede Leje.

*Stædernes Kamp for deres Interesser i Sundet* begyndte med Erik af Pommerns Regeringstid. Denne Konges Modstand gjaldt særlig de vendiske Stæder under Lübecks Førerskab, hvis Rettigheder og Privilegier han ikke vilde forny paa de gamle Betingelser. Og uheldigst var

---

<sup>26</sup> I Virkeligheden var Stentøjet af rhinsk Fabrikat.

<sup>27</sup> Nationalmusæet har 1896 under Ledelse af Assistent *Vilhelm Boye* og 1897 under Ledelse af Arkitekt *Aage Mathiesen* ladet foretage nogle Gravninger paa andre Steder, dels paa "Samsengene", dels paa Løkken eller Stavangermarken, hvor Jorden i lange Tider har været opdyrket. Ved disse Gravninger fandtes Rester af Bygningsfundamenter og Brolægninger, samt adskillige Brønde af den karakteristiske Type: 2 à 3 Sildetønder stillede oven paa hinanden i Jorden, uden at man dog derfor kunde se Bodernes Størrelse eller Afstand fra hinanden. I Brøndene fandtes forskellige Brugsgenstande. - Vi komme i det følgende Afsnit tilbage til disse Detailler.

Stæderne stillede med Hensyn til at haandhæve Besiddelsen af deres Rettigheder paa Dragør, der berørte Kjøbenhavn saa stærkt. Ved Stralsundoverenskomsten 1370 var nemlig deres Ret til dette Leje ikke udtrykkelig bleven fastslaaet, idet Lejet ikke var blevet nævnt, hvad enten det nu havde været underforstaaet i Udtrykkene «in Schone» eller i de mere svævende Udtryk «vnndt svor se vitten hebben to tho Dennemarcken». Den sidste Betegnelse mente Kong Erik nu at maatte opfatte som sigtende til de saakaldte *vilde Lejer*. hvoraf der fandtes ikke faa, som kun benyttedes ved given Lejlighed naar Silden indtraf i særlig stor Mængde paa de Steder; men Dragør, der netop var et fast Leje, kunde ikke henregnes dertil og det saa altsaa ud, som Kong Valdemar ikke under Fredslutningen havde indrømmet Stæderne denne Plads. - Det dobbelte, uafgjorte Besiddelsesforhold, Pladsen laa under, idet baade Kirken og Kronen mente at have Ret til den, og Kirkens Overtagelse af den efter Kong Valdemars Død, havde bevirket, at der ingen Konfirmation paa Stædernes Privilegier forelaa fra Dronning Margrethe. Kirken havde dog øjensynlig ingen Ophævelser gjort mod Hansetrafiken under sit Herredømme. Tvertimod florerede der da paa Dragør en meget livlig Trafik.<sup>28</sup> 1389 finde vi blandt andet Borgere fra Kampen, Zytphen, Zuriksee, Stralsund, Wismar og Stettin beskæftigede under Fiskeriet her.<sup>29</sup> Daværende Biskop *Peder* var en «leefhebber» af Hanseaternes Virksomhed, hvad dog i al Fald tyder paa Privilegiernes Vedholden lige op til Erik af Pommerns Tid.

Efter Biskop Peders Død og Kongens Besiddelsestagen af Kjøbenhavns Len. hvorunder Dragør, begyndte Stædernes Genvordigheder i Sundet; Privilegierne blev endnu ikke fornyede, og den mindste Anledning benyttedes til at gøre Modstand. Nogle af Stædernes Købmænd havde netop begaaet en eller anden «Gebreke», hvorved de var komne i Konflikt med Loven, og dette var ikke egnet til at fremme deres Sag. For hvert Aar maatte de søge Kongens Tilladelse til at foretage deres Skaanerejse. Den sædvanlige Vragret blev ikke indrømmet dem. De maatte desuden finde sig i en meget nærgaaende Konkurrence i Sundtrafiken af de hollandske Stæder, som Kongen favoriserede, ligesom iøvrigt ogsaa de pommerske.<sup>30</sup> - Oprørte over disse Magtindgreb og Tilsidesættelse af gamle Rettigheder nedlagde en stor Del Østersøstæder en haardnakket Protest mod Kongens Ret dertil og det samlede lybske Forbund rejste sig til Kamp med det Maal at genvinde de brudte Privilegier og om muligt at virkeliggøre dets gamle, nagende Tanke: Kjøbenhavns Erobring. Stæderne tiltog sig egenmægtigt de vante Friheder. 1422 da Kongen spærrede Sundet for 70 af deres Skibe, begyndte Fejden og varede i adskillige Aar, en ond Tid, hvori Kaperi og Sørøveri trivedes, som var de ordentlige og lovlige Haandværk. De hollandske Stæder, der imidlertid løsrev sig fra Hanseforbundet og tog Kong Eriks Parti, beherskede for det meste Handelen i Sundet under Forsvar af deres Krigsskibe. Efter et stort Søslag (1427) og Belejring af Kjøbenhavn (1428) gik de østersøiske Stæder forsaavidt sejrriige ud af Kampen, som de opnaaede en ubetinget Stadfæstelse paa deres Rettigheder paa de tre gamle Hovedlejer: *Skanør*, *Falsterbo* og *Dragør*.<sup>31</sup> De havde dermed fastslaaet deres Privilegier i Sundet som en Kendsgærning, der foreløbig ikke lod sig omstøde.

---

<sup>28</sup> Se til Eksempel Hanserecesse 1. Abtheilung II, 209.

<sup>29</sup> Dr. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie I, 216.

<sup>30</sup> Hanserecesse 1. Abtheilung VI, 346. VII, 44, 225.

<sup>31</sup> Hanserecesse 2. Abtheilung I, 47.

Hos den efterfølgende Konge - Christoffer af Bayern - havde Stæderne, allerede da han tiltraadte Regeringen, sikret sig en Konfirmation, som de erholdt 1441, ikke blot for de nævnte tre Lejer, men tillige for en stor Del andre, mest vilde Lejer, baade paa Skaane og paa Sjælland. Ved en Reces i Stralsund toges imidlertid Aaret efter den Beslutning mellem Stæderne indbyrdes, at deres Borgere og Folk kun maatte udnytte Trafiken, foruden paa de tre nævnte Hovedlejer, paa fire skaanske Pladser samt paa Bornholm Det havde nemlig vist sig, at saavel Nedsaltningen som Bodetrafiken flere Steder «in Denemarkes Siden uppe den Schonreisen » havde været Hansekøbmændene til groveligt Næringstab og Fordærv - antagelig fordi Silden og dermed Handelen var udebleven. De Sild, der maatte vise sig at være nedsaltede paa andre end de tilladte Steder, skulde være forbrudte og Lovovertræderen straffes med en Bøde paa 10 Mark Sølv.<sup>32</sup> - Derefter var Dragør det eneste Leje paa Sjællandssiden, som trods Strid og modgaaende Forhold var vedblevet at bestaa.

*Danskernes Indgreb og Modstand mod Hansetrafiken.* ikke blot fra Regeringens men ogsaa fra hele Folkets Side, viste sig imidlertid snart at have stærkt nedbrydende Følger for de hansiske Rettigheder. Stæderne mødte derigennem Vanskeligheder af en langt sejere Natur end Kongens afvisende Holdning. – Paa Dragør var det særlig Kjøbenhavnerne, der greb stærkt ind i Trafiken og naturligvis med Kongens Billigelse. Allerede under Kong Erik fik Kjøbenhavns Borgere - og vistnok ogsaa andre Kjøbstæders - Ret til at have *faste* Boder her, det vil sige at de maatte staa Vinteren over mod en ringe Afgift, saa de ikke skulde nedtages og rejses paany hver Sommer. Kong Christoffer af Bayern maatte indrømme baade Adelen og Borgerne forøgede Handelsrettigheder, som kom Hansestæderne meget paa tværs. Ved det i Kjøbenhavn oprettede (Bartholomæi ?) Marked tabte Markedet paa Dragør stærkt i Betydning, ogsaa ved at unddrages en stor Del af Provindshandelen. Og for at modvirke Hanseaternes Tilflugt til Kjøbenhavn bestemtes det, at Nedsaltning af Sild og andre Varer (f. Ex. Kød) ikke maatte foregaa i Staden under Høstfiskeriet, og de hansiske «Gæster» henvistes med denne Trafik til Sundlejerne, hvor ogsaa de egentlige Sildemarkeder skulde holdes. - At Markedet paa Dragør alligevel vedblev at omfatte baade Kramvarer og Kvæg, ses af forskellige Omstændigheder: Kjøbenhavns større Handlende drev vedholdende deres Boder herude; Oxer maatte «Rigets Mænd» lade drive hertil til Udførsel. Men Danskerne tilegnede sig mere og mere Magten over Trafiken. 1443 fik Kjøbenhavns Slagtere («Køthmangere») endogsaa Eneret til at falholde flaaet Kød paa Dragør, dog maatte de ikke holde over 25 Boder (stadfæstet 1508). 1469 gaves Borgerne den Frihed, at de maatte have deres Boder staaende uden Afgift saa længe de ikke brugte dem og at den almindelige Afgift skulde indtræde naar de atter tog dem i Brug.<sup>33</sup>

Saadanne Rettigheder og Friheder følte som stærke Indgreb i Hansestædernes Privilegier, krænkede deres Handelsinteresser, som de gennem mere end et Aarhundrede havde dyrket og forsvaret, ødede deres Fiskeritrafik, som de betragtede som hørende til deres naturlige og lovlige Erhvervsliv. Paa mange andre Maader søgte de Danske med Regeringens Medhold at fortrædige de Fremmede. De danske Fogder og Toldere paa Feddene vilde ikke mere godkende de fremmede Fogders Jurisdiktionsret eller Myndighed til at afgøre Stædernes Sager; de udbyttede Stædernes

<sup>32</sup> Hanserecesse 2. Abtheilung II, 413, 506.

<sup>33</sup> Kjøbenhavns Diplomatorium I, 151, 163, 195, 202, 211, 275.

Købmænd, Fiskerne generede de fremmede Fiskere i deres Arbejde, ja Regeringen tillod vore Fiskere at bruge nyere Fiskemaader, som de fremmede ikke maatte bruge. Hvad der ogsaa ofte gav Anledning til Divergenser var Misligholdelse af Stædernes Vragret eller Bjergningsret i Fiskeriet. 1445 fremførte deres Udsendinge for Kongen Besværing over en lang Række Forurettelser, som de havde været Genstand for, baade paa Skaane, i Kjøbenhavn og paa Dragør.<sup>34</sup> Og 1462 fremførtes atter paa et Møde i Kjøbenhavn mange Besværinger over Privilegieindgreb, ikke mindst i Bjergningsrettighederne. Fogden paa Kjøbenhavns Slot, Joachim Griis, havde beslaglagt 20 Læster Gods fra et Skib, som var strandet ved Dragør, og vilde ikke tilbagelevere det, trods Tilbud om redelig Bjergeløn. Kongen gav dog tilsidst Ordre til at udlevere det.

Skønt Stæderne samme Aar fik deres Privilegier fornyede, derunder ogsaa Bjergningsretten, viste det sig snart, at saadanne Indrømmelser paa Papiret ingen synderlig Livskraft havde. Man vedblev paa Feddene at udskrive nye Afgifter og forhøje de gamle, hvorved Rettighederne efterhaanden indsnævredes og forringedes. Der udøvedes stedse flere Vilkaarligheder, som satte ondt Blod og Fjendskab mellem de fremmede og de danske Folk. Paa Dragør gav Fjendskabet sig 1463 endogsaa Udslag i et blodigt Slagsmaal, der senere skal omtales, i hvilket *nogle dræbtes og mange saaredes*. Da det var Hanserne, der havde foraarsaget Bataillen, var det ikke langt fra, at Stæderne eller hele Hanseforbundet var kommet til at bøde derfor med en Inddragelse af dets Privilegier. Men ved Dronningens Mægling lykkedes det at faa Tilladelse til at fortsætte Trafiken og først efter langvarige Forhandlinger opnaaedes Kongens Sanktion paa den trufne Afgørelse imod at Forbundet indgik at betale en større Erstatningsbøde, vistnok til de dræbtes og saaredes Paarørende.

Hos de oldenborgske Konger mødte Hansetrafiken i Sundet gennemgaaende en ret aaben Modstand. Christiern d. 1ste havde ved sin Regeringstilrædelse set sig nødsaget til at sanktionere de gamle Rettigheder, men søgte at indskrænke dem, hvor det lod sig gøre. Kong Hans indtog en stærkt afvisende Holdning og gav først efter en Række blodige Fejder 1489 en Stadfæstelse paa Skaanetrafiken som en naadig Indrømmelse uden Monopol eller Sikring for Fremtiden. Aaret efter fik ogsaa *engelske* Købmænd de samme Rettigheder til at drive Handel paa Skaane og Dragør, opkøbe baade færske og saltede Sild, og de indrømmedes den samme Vragret (Bjergningsret) som Hansestæderne havde.<sup>35</sup> - Christiern d. 2den maatte indgaa en nødtvungen Forsikring om at ville *respekttere* Stædernes rette og rigtige Privilegier, men lagde efterhaanden saa mange Afgifter paa deres Trafik, at den tabte sin Tilløkkelse for den store Mængde af dens tidligere Dyrkere, tilmed da Fiskeriet ofte slog fejl og undertiden neppe lønnede sig. Og bag ved Regeringen stod Folkets energiske og bevidste Modstand som en uovervindelig Skranke.

Af de *nye Afgifter*, som Kronen Tid efter anden, dels af finansielle Grunde, dels for at svække Stædernes Interesser i Sundet, paalagde Trafiken, skal vi nævne de mest omstridte. Erik af Pommern gjorde Begyndelsen med *Sundtolden*, et Paalæg, der vakte stærkt Røre og for en Del brød Handelsinteresserne mellem de østersøiske og vestersøiske Stæder. Christiern d. 1ste krævede til Trods for Sundfiskeriets stærke Nedgang baade Forhøjelse af de gamle Afgifter og Paalæg af nye. Paa en Mødedag i Kjøbenhavn 1462 fremførte Stæderne en Række Klager derover. *Bodeafgiften*,

<sup>34</sup> Dr. Villiam Christensen: Unionskongerne og Hansestæderne p. 105.

<sup>35</sup> Hvitfeldt II, 1001 (Folioudgave). Hanserecesse 3. Abtheilung V, 551.

som før havde været 1 Skilling Grot, var sat op til 1 rhinsk Gylden (2 Lod Sølv), idet Tolderne hævdede, at der ved 1 Skilling Grot maatte forstaas den Værdi, som denne Mønt havde, da Privilegierne meddeltes, og som svarede til hvad 1 rhinsk Gylden nu var værd. Thi selv om Mønten blev slettere, maatte Kongens Told ikke derved formindskes. Som nyt Paalæg vakte *Ølaccisen* Uro, ligesom den af Kongen fastsatte *Øltakst*. Det forbødes nemlig, at der i Kongens Riger maatte tages mere end 18 Skilling dansk for 1 Tønde Øl, og der skulde svares deraf 4 Skilling i Accise. Tolderne paa Lejerne havde Bryderier med at faa Accisen ind. Ligeledes krævedes der ny Aarsafgift af Boderne, dersom man ikke strængt overholdt Fisketidens Ophør (9. Okt.).<sup>36</sup> Mod Slutningen af Chr. d. 1ste's Regering indtraadte der imidlertid en Udjævning af Stridspunkterne og særlig synes *Ølaccisen* opgiven. Men de følgende Konger, Hans og Christiern d. 2den, opstillede paany og gennemførte ikke alene dette Krav, men ogsaa adskillige andre, saaledes om *Tappepenge*, *Vindueskat*, *Arvekøb* og *Kongekøb* (se 2. Afd.). - Saa mange nye Afgifter og tilmed Forhøjelse af de gamle maatte virke nedslaaende, ja tilintetgørende paa Trafiken, der i Forvejen ved Fiskeriets og Handelens Nedgang ikke mere var noget overordentligt lønnende Erhverv.

*Hansetrafikens Aftagen* særlig for Dragørs Vedkommende ytrede sig tidlig som Følge af den stadige og energiske Modstrid og Indgriben, som baade Fiskeriet og Handelen var Genstand for fra Regeringens og vore egne Borgeres og Fiskeres Side. Dette Leje var omkring 1500 snarere en Fiskeri- og Handelsplads for Kjøbenhavn og Kronen end for Hansestæderne. Christiern d. 2den op-hævede den sidste Rest af det gamle Hansemarked, forbød Udførsel af Stude og Korn, samt Landkøb, det vil sige Opkøb af Varer hos Bønderne, ved fremmede Købmænd. Kronen drev selv en Art Hansetrafik herude med Nedsaltning og Handel med Sild og dens Indtægter af Pladsen var endnu ikke ringe (se 2. Afd.).

Meget foruroligende for Hansetrafiken var naturligvis ogsaa den Omstændighed, at Silden ofte slog fejl. Allerede fra Midten af det 15. Aarh. lyder der Klager over, at den til Tider slet ikke eller i meget ringe Mængde viste sig i Sundet, saa Fiskerne maatte tage hjem uden at have gjort nogen Fangst. Saaledes se vi, at en Del af de fremmede Fiskere 1479 henvendte sig til Dronningen om Hjælp i Anledning af, at de havde mistet deres Garn og ingen Fangst gjort. Dronningen gav dem hver en Nobel og de tog hjem. Saa kom der endelig Sild, men der var da Ingen til at fange dem.<sup>37</sup> - Trafiken var i det Hele bleven mere usikker end før; med Fiskeriets Udeblivelse var ogsaa Handelen tarvelig. Nogle Aar slog Trafiken fejl, andre kunde den atter være udmærket indbringende. - Forhold af forskellig Natur bevirkede i al Fald, at nogle af Stæderne allerede før eller omkring 1500 forlod deres Pladser paa Dragør og holdt sig alene til deres Lejer paa Skaane. I Tiden omkring 1520, da Christiern d. 2den overdrog hele Amager, med Undtagelse af Kronens Fiskerleje paa Dragør, til Hollænderne, synes Fremmedtrafiken her under alle Omstændigheder at have været ret betydningsløs, eftersom det tilbødes disse Hollændere at overtage Tolden og de Bygninger, der fandtes. - Stettin, Stralsund, Anklam, Colberg og Treptow ses dog endnu at have bevaret Rettighederne til deres Pladser, om de end i ringe Grad benyttede dem under de tilstedeværende smaa og utrygge Forhold.

---

<sup>36</sup> Dr. Villiam Christensen: Unionskongerne og Hansestæderne 359, 416.

<sup>37</sup> Grautoff: Lübecker Chroniken II, 400 ff.

Under Frederik d. 1stes Regering nedbrødes adskillige af de Skranker, som de foregaaende Konger havde rejst, og de hansiske Interesser kunde atter frit bane sig Vej. Denne Konge fornyede strax de fleste af Stædernes Rettigheder paa de gamle Pladser i Sundet, saavel til Fiskeri- som Handelstrafik. Handelen var dog i væsentlig Grad indskrænket af de Friheder, som der var givet Adelen og den opstaaede danske Handelsstand. Kun saadanne Raavarer som Talg, Huder og Skind, Salt osv., samt de Varer, der forbrugtes og nedsaltedes paa Feddene, var Hansehandelens vigtigste Emner. Tolden skulde svares efter gammel Sædvane. Ølaccise og Kongekøb blev vistnok bibeholdte, men Arvkøb og «Fenstergeld» (Vindueskat) skulde bortfalde.

Imidlertid fik de genvundne Friheder ingen synderlig Betydning for Hansetrafiken; thi Fiskeriet udeblev saa at sige helt. Og iøvrigt indtraadte der snart igen krigerske Tilstande - Grevefejden -, som gjorde Trafiken usikker og desuden ødelagde Feddene ved Ildsvaade og fjendtlige Indfald. - Da Hanseforbundets Flaade tilmed søgte at fiske i de rørte Vande og tog Parti for vore Fjender for om muligt endnu at tiltvinge sig sine tabte Herligheder i Danmark, men maatte bøje sig (1535), saa var i hvert Fald Forbundets og dets underliggende Stæders Haab om at genvinde betydelige Privilegier ganske glippet. - Efter Krigen fik vel Stettin og nogle andre pommerske Stæder, samt, 20 Aar senere, Stralsund under visse givne Forhold Lov til at optage Virksomheden paa Dragør paa deres gamle Pladser, til hvilke de, trods Alt, besad en obligatorisk Ret, som Regeringen ikke turde kuldkaste.

*Frihavnsprincippet* var forlængst brudt og opløst gennem den Modstand, som Trafiken mødte. Den Vareomsætning, der nu fandt Sted, var saa langt fra at være *fri*, at det snarere kan siges, at den var prisgiven Toldmyndighedernes vilkaarlige Afgiftsfordringer. Men helt kunde man ikke ophæve Retten til de Pladser, som Stæderne havde vedligeholdt deres Adkomst til og som de endogsaa havde bebygget, eller afskære dem fra Brugen deraf. Gennem hele det 16. Aarhundrede vedligeholdt i al Fald Stettin Trafiken i indskrænket Form. Først under Christian d. 4de lykkedes det Kronen at frigøre sig for den saa omstridte Pligt til at stadfæste de «Privilegier», som der dog kun var en ubetydelig Rest tilbage af.

## 2. Hanselejet paa Dragør.

Om Dragørlejets Indretning, dets indre Forhold og Virksomhed, maa vi søge at danne os en Plan, et sammenhængende Billede, gennem Betragtning af de mange vidt spredte Smaatræk, der hidtil har kunnet tilvejebringes. Dr. O. Nielsens store Værk «Kjøbenhavns Diplomatarium» yder den betydeligste Hjælp hertil gennem de gamle Skøder og Gavebreve, særlig fra det 15. Aarhundrede, vedrørende Overdragelse af Boder og Bodesteder til Hovedstadens Kirker og andre, mest til Stadens Borgere. Lignende Overdragelsesbreve synes mærkeligt nok saa at sige ikke fundne i Hansestædernes Arkiver.

*De ældste Pladser* eller Fed ses at have samlet sig nærmest ud til et kort Strandøre, som Strømskæringen mellem Sundet og Drogden havde dannet, ud i Søen og som afgav Læ for mindre Fartøjer og Baade, samt frembød et primitivt Landingssted. Det samme Øre har senere tjent til Havneanlægget og udgør den indre Del af den nordre Havnearm. Umiddelbart oven for Stranden eller paa selve Strandkanten laa en Skandse, der nævnes 1455 som «Skjolden».<sup>38</sup> - Har den tjent som Værn for Kronens Interesser eller til at forsvare Lejet i sin Helhed mod fjendtlige Indfald fra Søen? - En anden, noget ældre Lokalitet træffe vi i et Gavebrev fra 1419, nemlig Navnet «Skalkesnæs», hvor da en Bod lige over for Peder Susts (Skomagere) Hjørnebod skænkedes til Frue Kirke i Kjøbenhavn.<sup>39</sup> Om dette Steds Beliggenhed kan siges, at det maa have hørt til Kjøbenhavns Fed, da der sikkert ikke andre Steder fandtes noget Punkt, der kunde være Tale om at betegne som et «Næs», end her mellem Toldbodstræde og den senere Kjødmangergade, hvor en stærk Højning i Terrænet fandtes og ses endnu. Dette Lejets højeste Punkt tæt ved Søen kan mulig i den tidligere Hansetid have været brugt som Galge- eller Rettersted og deraf faaet Navnet Skalkesnæs.

Tæt oven for «Skjolden» laa *Toldboden*, Midtpunktet i det interessante Handelsrøre, der foregik baade i Søstranden og paa Feddene; Pladsen nærmest omkring Toldboden var formodentlig forbeholdt Lensmanden eller Kronen. De ældste Efterretninger, der haves om Toldboden og dens Beliggenhed, findes i to Gavebreve fra 1425 og 1455, hvori omtales forskellige, nærmest kjøbenhavnske Handelsboder, som laa baade ved Stranden og ved Skjolden og sønden for *Toldbodstræde*.<sup>40</sup> Deraf ses, at Toldboden laa ved Skjolden og at Toldbodstræde løb i Øst og Vest. Endvidere kan deraf sluttes, at de *kjøbenhavnske og danske Pladser* fandtes her, hvad ogsaa andre Omstændigheder bekræfte. Paa samme Sted fandtes «der Bükirchen» eller Graabrødre Klosters «Kirke og Hus», ligesom «thet herberre» ud til Stranden og de kjøbenhavnske Kødmanagers (Slagteres) Bøder, nemlig ved «*Køtmangergaden*», som løb parallel med Toldbodstrædet og maa have ligget Syd for dette.<sup>41</sup> At kjøbenhavnske Borgere senere ogsaa besad mange Boder i *Hollænderstræde* tyder paa, at dette Stræde, der laa ved Stranden, har ført fra Kødmangergaden

<sup>38</sup> Rigsarkivets Topografiske Samling paa Pergament 71 Sokkelund Herred Nr. 40.- Den blev først fjernet omkring 1850. Pladsen hører nu til Matrikel Nr. 2a.

<sup>39</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium II, 12.

<sup>40</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium I, 155 og ff. Sted.

<sup>41</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium II, 236. I, 207, 218. – Langebeks Diplomatarium 1492-1497.



mod Syd, hvor de hollandske Pladser uden Tvivl har ligget. Da de hollandske Stæder sandsynligvis allerede under Erik af Pommern, da de førte blodige Kampe med Østersøstæderne (se 1, Pag. 5), har maattet opgive deres Trafik paa Dragør, synes deres Pladser efterhaanden at være gaaet over paa danske Hænder. Efter den Tid findes nemlig forskellige Skøder og Gavebreve paa Bodesteder i Hollænderstræde, som ejedes af danske Folk.<sup>42</sup>

Oven for Toldboden laa *Wismar's Fed* ved Siden af Stralsunds. Disse to Fed har været adskilte af *Wismarstrædet*, der førte fra Toldboden et Stykke mod Nord og derefter mod Vest. Det ses nemlig, at to Boder tæt ved Skjolden og norden for «der bückerchen» 1493 hørte til Stralsunds Fed, men laa ved *Wismarstrædet*. ved Siden af det wismarske Fed.<sup>43</sup> Dette strakte sig antageligt op til det preussiske og kan neppe have omfattet mere end ca. 1 Td. Land. Allerede under Kong Hans synes det at være nedlagt, i al Fald søges forgæves enhver senere Efterretning om det.

Ogsaa *Stralsunds Fed*, eller en Del deraf, synes Kong Hans at have bemægtiget sig. 1510 skødede han nemlig de to ovenfor nævnte Bodepladser til Hans Garnath, der igen 1514 solgte dem til Peter Bodeker, som samtidig skænkede dem til Nikolaj Kirke i København.<sup>44</sup> Iøvrigt fandtes der allerede før den Tid danske Boder paa Terrænet her nærmest ved Stranden. Det ses saaledes, at en dansk Mand, Jon Pedersen, 1473 skænkede til Nikolaj Kirke Lejeindtægten af en Bod i *Nyenstræde*.<sup>45</sup> Dette Stræde laa op til Stralsunds Fed, men adskiltes derfra ved en Række Bodepladser, og nævnes endnu 1561. - Stralsunds Fed var sikkert et af de største paa Dragør; det havde Plads til Udvidelse mod Nord og Vest og det har tilsidst havt et Omraade paa 2-3 Tdr. Land. Det frembyder en Mærkelighed deri, at det synes at have havt en Indsejling gennem den nuværende Løkkerende og en Fortsættelse deraf til Feddets Nordgrændse, hvor man ved Gravningen af den nu opførte Fattiggaards Brønd har fundet Rester af et Bolværk. Flere Steder i Grunden er der nylig ved Jordens Opdyrkning fundet Rester af Bygninger, baade Ler- og Murstensbrokker, samt mindre Bro-lægninger, ligesom det sædvanlige Affald, Bopladsrag og ikke faa Mønter, særlig fra Erik af Pommerns Tid. Under og efter Grevefejden har Feddet en Tidlang ligget øde; 1558 fik dog Staden atter af Kongen Ret til at benytte det imod at svare den sædvanlige «Leje» til Stedets Tolder. Men en nærmere Udvikling af dette Forhold henhører til et senere Afsnit.

Nord og Øst for Stralsunds, ud mod Stranden, laa uden al Tvivl *Stettins Fed*, eller det som Greifswald før Stettin maa have benyttet. Mærkeligt nok har der ikke kunnet findes selv den mindste Hentydning til Beliggenheden af Stettins, gennem saa lang Tid benyttede Plads. I Stadens senere omtalte Môte af 1470 synes det at skinne igennem, at dens Fed laa umiddelbart ved Stranden. Og den Omstændighed, at det paagældende Stykke Jord først 1669 toges til Indtægt af Kongen og da skænkedes til Kromanden i Dragør, tyder paa, at det var det, som Stettinerne først i Christian d. 4.s Tid forlod - som den sidste Hansetrop paa Stedet. Men forøvrigt kan Stettins Fed,

---

<sup>42</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium II, 65. IV, 117.

<sup>43</sup> Langebeks Diplomatarium 1492-1497.

<sup>44</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium IV, 313, 336, 339.

<sup>45</sup> Samme sted, 116.

som var det største og vigtigste paa Lejet, ikke have ligget andre Steder end her - paa «Løkken».<sup>46</sup> Dets Størrelse har da været ca. 3 Tdr. Land. - Grunden bærer i sig selv Vidnesbyrd om, at den har været trafikeret gennem lang Tid. Dens Overflade findes allevegne i 1 á 1½ Alens Dybde blandet med Affald og Spor fra Hansevirksomheden, saaledes Bygningsspor og Brønde. Saavel Nationalmuseet, der har ladet foretage nogle Undersøgelser og Udgravninger, som Grundens Ejer, Dyrslæge Madsen i Dragør, besidder en Række Fund fra dette Fed.

Terrænet norden for paa de saakaldte «Samsenge» (Fællesenge for de to Gaarde i Dragør) hvoraf Størstedelen nu er opdyrket, viser de samme Spor af Hansetrafik. Ogsaa her har Nationalmuseet ladet foretage Gravninger og fundet Bygningsspor og Brønde. Paa de endnu uopdyrkede Steder ses firkantede Afsatser i Overfladen, hvor Terrænet er hævet ved Opfyldning - rimeligvis for at afgive tørre Rodepladser. Hvilke Stæder, der har benyttet dette Terræn og om dets Fed-Inddeling, haves der ingen Efterretninger. Kun ses det, at *Anklam* har havt en Plads, hvor denne Stads Kompagnihus og en Købmands Bod endnu i det 16. Aarhundrede har staaet, «Norden tæt op til Stralsunds Fed», 24 Favne i Øst og Vest, 15 Favne i Syd og Nord; men deraf kan der ikke drages nogen sikker Slutning om Pladsens Beliggenhed. Imidlertid turde det være selvfølgelig, at denne ligesom de andre *pommerske* Stæder, der har drevet Trafik paa Dragør og for hvilke Stettin indtøg en ledende Stilling, har havt Plads her. Disse har, foruden Anklam, i al Fald været *Cammin* og *Wollin*, der begge ophørte med deres Trafik under Grevefejden og søgte senere forgæves Tilladelse til at genoptage den. - Terrænet bar før det opdyrkedes Vidne om, at der ogsaa her havde været en Indsejlskanal fra Søen og op til Feddene. -

Mod Syd paa Lejet maa de hollandske Stæders, *Zytfens* og *Kampens Fed* søges, nær op til Kjøbenhavns. Thi det er en Selvfølge, at Hollænderstræde havde Navn derefter og dette Stræde kom, som vi har set, senere ind under de kjøbenhavnske Pladser. Iøvrigt vides Intet om de hollandske Feds Omraade eller nærmere Forhold, udover det, at Hinrik van Wezele 1457 tog *Zytfens Fed* i Besiddelse.<sup>47</sup> Stedet, hvorpaa de har ligget, har i Aarhundreder været bebygget og utilgængeligt for stedlig Undersøgelse og desuden ligger der næsten 500 Aar mellem deres Ophør og nu.

Oven for Wismars fandtes *det preussiske Fed*, først benyttet af *Danzig* senere af *Colberg*. Det laa ved Lergraven («den lemkulen»), senere kaldet «Badstuevælen», hvor nu Vognmandspladsen er, uden at man dog med Sikkerhed tør sige om det laa norden eller sønden for Kongevejen. Den eneste Oplysning, der haves om dets Beliggenhed, hidrører fra nedennævnte Privilegiebrev til Treptow. Dets Virksomhed synes allerede ophørt under Grevefejden eller tidligere. Pladsen er forlængst bebygget.

De pommerske Stæder *Treptow* og *Stargard* fik 1436 overdraget et Fed «by der prutzchenn vitte to den lemkulen wart», altsaa oven for de danske Pladser; men paa hvilken Side af Lergraven? *Stargardmunkene* fik samtidig Tilladelse til at bygge et Kapel paa Feddet til Brug for Stæderne.

---

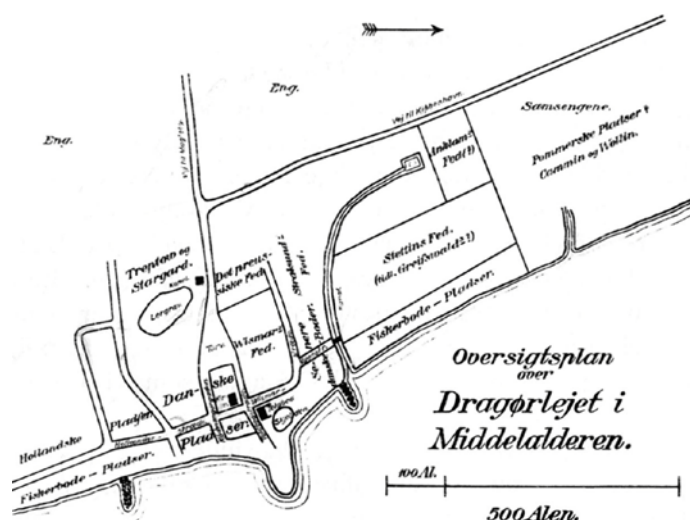
<sup>46</sup> Maaske af det oldnordiske Ord *Løkr* = Vandløb; et ved et Vandløb tildels afskaaret Jordstykke (Indlukke). Det var *Løkkerenden*, der benyttedes som Opsejling til Stralsunds Fed.

<sup>47</sup> *Hansische Urkundenbuch* III, 404.

Ogsaa dette Fed blev ødelagt under Grevefejden og fik ikke senere Ret til at genoptage Trafiken, trods gentagne Henvendelser til Kongen 20 Aar senere; sandsynligvis var da Pladsen allerede tagen i Brug af de stedlige Beboere eller af tilrejsende danske Fiskere. Det ses saaledes, at Bønderne fra Lolland tog til Fiskeriet i Øresund. Ogsaa de til Amager indkomne Hollænderbønder tog Del deri, saavel som flere af Amagers Beboere.

Mærkeligt nok har ingen af de i Hansetiden opstaaede Navne paa *Stræder eller Veje* holdt sig til Nutiden. Ikke engang *Nyenstræde*, der dog nævnes saa sent som 1561, da der forlængst var indtraadt fast Beboelse paa Fiskerlejet, har kunnet efterspores. Det eneste af de nuværende Navne, der mulig kan stamme fra hin interessante Fortid, er *Kongevejen*. Der gjaldt nemlig paa Lejerne en Bestemmelse om, at Fiskerne ikke maatte spærre eller indsnævre «Kongens Vej» med deres Garn under Straf med Bøder. -

I hosstaaende Oversigtsplan, som er konstrueret efter de foreliggende Oplysninger, har jeg søgt at sammenstille de omhandlede Pladser og Veje, samt andre Holdepunkter for en topografisk Bestemmelse af Lejets stedlige Forhold.



Den Tid, i hvilken Lejet benyttedes, kaldtes *Skaanetiden*, en bestemt Aarstid, som de hanseatiske Skaanefarere betragtede som deres Høsttid og fløj ud paa deres «Skaanelejer», hvorunder Dragør regnedes, for at vende hjem med en gylden Høst. Skaanetiden indtraadte oprindelig ved Jacobi Dag, d. 25. Juli, saaledes at man kunde have Lejerne i Orden og være klar til at modtage Silden, naar den viste sig, og tage fat paa Fiskeriet nogen Tid forinden Markedet indtraadte, nemlig paa Bartholomæi Dag, d. 24. August. Som Regel regnedes selve Fisketiden til to Maaneder og skulde ophøre samtidig med Markedet, paa Dionysi Dag, d. 9. Oktober, medens Markedstiden varede sex Uger. - Den 9. Oktober var, i al Fald senere hen, alle de Forrettigheder, som Hanserne havde med Hensyn til Told og andre Afgifter, uvægerligt forbi, og hvis der fiskedes eller handledes ud over denne Dag, krævedes der ny Aarsafgift af Boderne og nye Afgiftsforhold indtraadte, ja maaske konfiskeredes Fangsten; thi da maatte vore egne Fiskere have Eneret til at fiske til deres Vinterforsyning. - I den senere Hansetid blev, særligt for Dragørs Vedkommende, Fisketiden indskrænket til at skulle

ophøre paa Mikkelsdag, d. 29. September, idet Kong Christiern d. 1ste forbeholdt sig Ret til i de ti saakaldte Løbedage eller Respitdage at disponere over Fiskeriet og at give Fiskerne Lov til i den Tid at salte Fangsten for egen Regning. I selve Fisketiden maatte nemlig ingen Fisker salte mere end en halv Læst (6 Tdr.).

Med Fiskeriet synes man at være gaaet i Gang uden særlig Højtidelighed, medens Markedstiden aabnedes under Jagttagelse af visse Formaliteter. Kongens Foged og Tolder gav Signalet til Aabningen ved at lade en Rytter ride omkring Feddene med den kongelige Fane. Derefter samledes man - formodentlig for hvert Feds Vedkommende - for at høre Môtebogen, som skulde oplæses baade paa Dansk - af Tolderen - og paa Tysk - af Skaanefogden. Endelig fandt der en Gudstjeneste Sted, enten under aaben Himmel paa den frie Mark og ved Hjælp af et flytteligt Alter, eller i det Kirkehus eller Kapel, som vi har set, der fandtes paa Dragør.

*Môtebogen* var en Lovbog, der indeholdt de Regler og Vedtægter, som Skaanetrafiiken var underkastet og som var udsprungne af Overenskomster, dels mellem Stæderne indbyrdes, dels mellem disse og Kongen. Den indeholdt en Mængde detaillerede Bestemmelser om alle under Trafiken henhørende Forhold, saavel af økonomisk som af retslig Natur. Kortfattet kaldtes Môtebogen for «de moth» eller «Modt», der betyder Forsamling. For Dragørlejet er der bevaret to saadanne Møter, begge gældende for Stettin og maaske de i Forbund staaende pommerske Stæder. Den ene stammer fra første, den anden fra sidste Halvdel af det 15. Aarhundrede. Ved den Omsorg, som Professor D. Schäfer i Heidelberg har vist for at faa kastet historisk Lys over Dragør som Hanseplads, er den sidste af disse Møter bleven offentliggjort i «Hansische Geschichtsblätter» for 1888 og har ydet vigtige Bidrag til Belysning af de trafikale Forhold her, hvilke senere skal omtales. Den ældste, der findes i Stettin Statsarkiv, er af Dr. K. Kunze offentliggjort i Uddrag i «Hansische Urkundenbuch» 5. Bind, men synes ikke at indeholde Ting, der kan belyse Forholdene yderligere. -

Om *Sildefangstens Størrelse* vides der specielt for Dragørs Vedkommende saa at sige Intet. Men det synes under alle Omstændigheder givet, at Fiskeriet ogsaa for denne Plads gennem hele det 14. og Størstedelen af det 15. Aarhundrede har været overordentligt rigt, da det ses at have draget en Mængde Dyrkere hertil. Det tør vistnok antages, at der i Valdemar Atterdags Tid har været en tilnærmelsesvis lige saa stor Trafik paa Dragør som paa Skanør. Baade vendiske, meklenborgske, pommerske, preussiske og hollandske Stæder søgte Dragørlejet enten for at drive Fiskeri eller Handel, og de danske Købstæder, som da havde nogen videre Handelsmagt, slog ind paa den samme Vej. - Paa Skaane fortoldedes 1368 og 1369 henholdsvis 34.000 og 33.000 Tdr. Sild.<sup>48</sup> Paa Dragør har Fangsten neppe været synderlig mindre; thi dens Størrelse afhang som Regel kun af hvor mange Hænder, der fandtes til at drive den. Silden kom for det meste i jevn, rigelig Mængde gennem Sundet, ikke i saa overraskende Stimer, som undertiden viste sig ved Skanør og Falsterbo. - Efter en Indberetning fra Stettins Skaanefoged til Stadens Raad 1414 var der da ved Skanør tre Dage i Træk indtruffet saa mange Sild, at Tønden købtes for 3 à 5 Skilling, medens den paa Dragør og i Malmø kostede 10 à 11 Skilling. Man kunde ikke naa at faa Fangsten saltet, saa en stor Del maatte ligge Natten over uden Salt. Prisen paa en Tønne Salt, som paa Dragør kostede 5 Skilling,

---

<sup>48</sup> D. Schäfer: Die Hansestädte und König Waldemar 213.

steg paa Falsterbo til 7 à 8 Skilling.<sup>49</sup> - Nogle Aar senere klages der over Sildens Udebliven; den søgte andre Veje, fangedes i Mængde ved Rügen og i Belterne; Skaanelejerne truedes med Ruin. Men i 1460erne bragte den atter Liv og Røre i Sundet. Under det Sammenstød, der fandt Sted paa Dragør 1463, var der efter Skaanefogdens Beretning 20.000 Mand tilstede «paa Marken» under Skaanetraffiken, en anelig Hær, selv om den har været fordelt paa forskellige Lejer, hvad man af Beretningen ikke kan se.<sup>50</sup> I 1470erne var Fangsten atter slettere end den i umindelige Tider havde været, saa Fiskerne forlod undertiden Lejerne ved Mikkelsdag.<sup>51</sup> Og atter i 80erne, indtil Midten af 90erne, fremkom Silden i overordentlig rig Mængde, ja 1492 og 1493 var Fangsten saa overvældende, at det ikke var muligt at skaffe Salt og Tønder til den, saa en stor Del maatte kastes unyttet bort.<sup>52</sup> 1494 angives Fangsten ved Skaane til 50.000 Tdr. - I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede klages atter over stærk Nedgang. 1509 skriver Danzigs Gesandt hjem fra Hansemødet i Kjøbenhavn - ganske vist allerede 11. August - at Udsigterne for Skaanetraffiken var ringe, da der paa Malmø, Falsterbo og Dragør var ringe Tilgang, baade af Sild og af Fiskere.<sup>53</sup> Senere gik det afvejlende op og ned. 1537, mens Dragørlejet laa øde, saltedes der efter Skaanefogdens Beretning 96.000 Tdr. alene paa Falsterbo og han anslog den samlede Nedsaltning paa de i Brug værende 15 Lejer til 360.000 Tdr.<sup>54</sup> - Efter en anden Beretning fra 1520erne ses, at der da deltog i Fiskeriet over 7500 Baade, hver Baad med 5-6 Mand.<sup>55</sup>

Paa det sidstnævnte Tidspunkt var Dragør allerede bleven en mindre søgt Plads ved Regeringens afvisende Holdning eller ligefremme Modstand. Men indtil Tiden omkring 1500 har Fiskeriet neppe været mindre her end paa de andre Skaanepladser. Sammenholde vi Kronens Toldindtægter og så videre af Falsterbo og Skanør, der for 1494 beløb sig til ca. 2000 Mark, med de samme Indtægter paa Dragør for 1518, nemlig 665 Mark, og tage Hensyn til at flere Stæder i Mellemtiden havde forladt Dragør og at Markedet var ophørt, saa synes det, at Fiskeriet her gennemgaaende endnu maa have været mindst halvt saa stort, som paa Skanør og Falsterbo. Naar dér da 1494 saltedes 50.000 Tdr., maa der for Dragørs Vedkommende kunne paaregnes mindst 25.000 Tdr. Og dette Tal vil neppe være langt fra at svare til den gennemgaaende aarlige Fangst, der tilberedtes paa Dragørlejet gennem det 14. og 15. Aarh. -

*Fiskeriets Udøvere* var gennem lange Tider, navnlig efter Stralsundfreden 1370, vistnok hovedsagelig fremmede - hansiske - Fiskere, der stod i Købmændenes Tjeneste. Det ses baade af Kong Valdemars og Erik af Pommerns Privilegieindrømmelser, at disse gjaldt saavel Fiskeri som Nedsaltning og Handel. De danske Kystbeboere havde vanskeligt ved at gøre sig gældende overfor den kompakte Hansemagt, der da mødte frem under Fiskeriet, og da Handelen tilmed var i dens Hænder, havde Købmændene let ved at favorisere deres egne Fiskere. Først ved en kraftig Indgriben fra Regeringens Side med Trusler om nye Toldpaalæg og Rettighedernes Indskrænkning,

---

<sup>49</sup> Hansische Urkundenbuch V, p. 594. En Skilling havde da en ikke ringe Værdi.

<sup>50</sup> Hansische Geschichtsquellen IV, XLI.

<sup>51</sup> Grautoff: Lübecker Chroniken 400.

<sup>52</sup> C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Historie 4. 1. 72.

<sup>53</sup> Hanserecesse 3. Abtheilung V, p. 551.

<sup>54</sup> Hansische Geschichtsquellen IV, 126.

<sup>55</sup> Samme sted, p. XL.

lykkedes det efterhaanden at bringe Fiskeriet tildels over paa danske Hænder, lige som forøvrigt ogsaa Handelen. Efter Midten af det 15. Aarhundrede synes Fiskeriet at have været nogenlunde ligeligt udøvet af fremmede og danske Folk. Da Sammenstødet paa Dragør fandt Sted, 1463, vovede Danskerne, hvoraf Hovedparten var fra Kjøbenhavn, Malmø og Landskrona, at byde de fremmede Folk Trods. - *Udbyttet* for Fiskerne var da imidlertid neppe saa rigeligt mere, som det før havde været; der strømmede for mange Dyrkere til, naar der var Haab om nogen Fangst, og ofte blev de skuffede. Gennem de lange Nedgangsperioder i Fiskeriet var Udbyttet højst tarveligt i Forhold til det Offer, som bragtes derfor: Livet i Telte og i tildels aabne Baade i 2-3 Maaneder, strængt, surt Arbejde, mest om Natten og under alle Vejrforhold; det fordrede baade Kræfter og Lyst. *Fiskeriet* foregik i store, brede Baade, «Schuten», som kunde rumme 5-6 Mand; for Hansernes Vedkommende maa de have været kraftige og sødygtige, da de benyttedes til Overrejsen. Under Opholdet brugtes Baadene til Logi. De ejedes ofte af Købmændene, der saaledes hyrede Fiskere til at bruge dem. -

Fiskeriets Udøvelse var, lige som den øvrige Trafik, underkastet en Række *Ordensregler*, søm Môtebogen indeholdt, efter forudgaaende Forhandlinger mellem Stædernes Raad og Kongen, eller i al Fald vedtagne af Stæderne og sanktionerede af Kongen. Som nævnt er en Môte vedrørende Stettins Forhold paa Dragør i Tiden omkring 1470 bleven tilgængelig og skal da her fremdrages en Del af dens Bestemmelser.

Den begynder med nogle specielt Fiskeritrafiken vedrørende Punkter: Ingen Fisker maatte føre Vaaben paa Søen; kun «ein spundtbil», einen nevinger,.. «ein spickerbare und einen hamer»; Baadsstagens Pig maatte kun være en Haandsbred lang; ejheller Flag maatte føres; Dræglinen maatte ikke holde mere end 12 Snore - «nein vischer schal drageboeddeme setten wen twelf vademe»<sup>56</sup> - under Straf med Tab af Liv og Gods (§§ 2 og 3). Ingen Fisker maatte fare paa Søen uden Tegn (fra Fogden eller Tolderen) og var Baaden ikke hans egen, skulde en troværdig Mand gaa i Borgen for ham. Fiskede nogen uden at have fuldt Maal paa sine Garn, skulde han staa til Rette derfor (§§ 4 og 5). Flydereb, Garn og Maskerne skulde have deres bestemte Maal (§ 37). Saafremt den, der havde bortfæstet sig for Fisker, være sig som Styrmand eller Roer, brød sit Fæstemaal i Utide, skulde han ikke nyde «Borgen» (som god Forbundsfaelle), men staa til Rette derfor. Dersom en Fisker afbrød Fiskeriet før Dionysi Dag imod sin Skippers Vilje og Skipperen klagede derover, skulde han staa til Ansvar overfor Fogden og Oldemanden (§§ 53 og 54). Ligeledes skulde den staa til Ansvar, der efter Fiskeriets Ophør kastede sin Ballast i Søen uden at gaa saa nær til Land som muligt dermed - for ikke at forringe Søens Dybde for Sejladsen - (§ 55).

Om *Fangstens Tilberedning* indeholder den nævnte Môte for Dragør ogsaa nogle Bestemmelser af megen Interesse. Dette Arbejde var ingenlunde det mindst vigtige og det krævede baade Kræfter og Omhu. Rensningen, Sorteringen og Nedlægningen fordrede, af Hensyn til Sildens Anvendelse som Handelsvare, paalidelige Folk og til Transporten af de pakkede svære Tønder, der hver indeholdt 16-17 Ol med tilhørende Kvantum Salt, maatte der, med Datidens primitive Hjælpemidler, gode Kræfter. Antagelig har Fiskerne maattet tage Del i dette Arbejde. Men desuden havde Købmændene

---

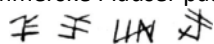
<sup>56</sup> Denne Bestemmelse er mig i øvrigt ikke klar; mulig er min Fortolkning deraf forfejlet.

til deres Raadighed forskellige Funktionærer, som anvendtes dertil, saaledes «Schutenjungen», «Wagenkerle», «Grumkerles», «Pramkerles», «Munderick» - i Christiern d. 2dens Tid nævnes ogsaa «Gællekoner» og «Læggekoner» paa Kronens Salteri. Det synes tvivlsomt, at Hanseaterne selv har medført Kvinder hertil eller at de i det Hele taget har benyttet Kvinder til Arbejde ved Nedsaltningen. C. F. Allen omtaler derimod «varende Vrouwen», der søgte Ernæring paa Feddene som Skøger. Men i den senere Periode benyttedes sikkert danske Kvinder som Gællekoner samt til Nedlægningen. Til *Gælningen* benyttede Hanseaterne iøvrigt deres «Grumkerles», tilsyneladende helt unge Knøse; thi Môtén forbød at gøre dem Fortræd (§ 30). Affaldet («Grum») skulde føres i Stranden, dersom det ikke kunde finde Anvendelse som Svineføde. - *Nedlægningen* af Silden var, som sagt, vigtig og fordrede stræng Iagttagelse af de givne Regler. Der maatte kun lægges ens Sild i Tønderne, de maatte ikke blandes med en tarveligere Slags, «Schalback», eller «halen», eller urensede Sild (§ 52). Silden deltes i tre Kvaliteter og Tønderne mærkedes derefter med en, to eller tre Ringe, der betegnede Varens Godhed: 1) den *fyldte* Høstsild; 2) «Matken» eller «Majeckenherink», den, hvis Rogn og Mælk var blød; 3) den *tomme* Sommersild. Købmanden maatte desuden forsyne sine Tønder med sit Bomærke.<sup>57</sup> - Iøvrigt var det forbudt at nedsalte ombord i de større Skibe under Straf af 10 lødige Mark, lige som det var forbudt Engelskmænd at nedsalte, enten selv eller i Komplot med andre, under Straf af Godsets Fortabelse (§§ 11 og 12). Fiskerne maatte selv kun salte 6 Tdr. hver og først efter Mikkelsdag (§ 29). Til Transporten benyttedes Vogne og Pramme, der førte de fyldte Tønder ud til Skibene, og dertil tjente Wagenkerle og Pramkerle, samt de saakaldte Munderik eller Pramførere.

Om *Handelen* indeholdt selvfølgelig Môtén en lang Række Bestemmelser, da det var denne, der var den egentlige Drivkraft i hele Trafiken. Og det var maaske endogsaa i mindre Grad Sildehandelen, hvorom Interessen drejede sig, end om det almindelige Handelsmarked, selv efter at Markedet paa Dragør (1443) blev indskrænket ved Oprettelse af Markedet i Kjøbenhavn. Hansekøbmændene førte fremdeles deres Varer til Dragør, hvor de ombyttede og solgte dem fra deres Boder; derimod var Omladningen fra Skib til Skib i Søen vistnok ikke mere tilladt. De indførte saaledes allehaande Kramvarer, Klæde og Linned, Krydderier, Øl, Vin, Salt med mere og opkøbte foruden Silden Korn, Kvæg, Kød, Huder, Talg og saa videre. De beherskede endnu i det 15. Aarhundrede hovedsagelig Landets Handel og mødte paa dette Omraade endnu ingen særlig stærk Modstand af vore egne smaatkøbende Handelsskippere.

Efter at have været en Frihavn for Hansetrafiken gennem Hundrede Aar, var Dragør endnu gennem mindst lige saa lang Tid en Stapelplads, hvor den hansiske og den danske Handel mødtes under Sildefiskeriets vekslede, lunefulde Udfoldelse, hvor Handel og forskellige Haandværk grovt Arbejde gik Haand i Haand og hvor et underligt blandet og broget Erhvervsliv trivedes under foreskrevne Regler. Kjøbenhavns Borgere havde saaledes, lige som Hansestædernes, Ret til at skære Klæde og drive al Slags Købmandsskab, men desuden fik de 1443 Eneret til at sælge «flaaet» Kød, dog ikke fra mere end 25 Boder.<sup>58</sup> Hanserne, der saltede og udførte Kød, maatte ikke mere

<sup>57</sup> Ved Nationalmuseets Udgravninger paa de pommerske Pladser paa Dragør er der fundet Tønder med disse Mærker:



<sup>58</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium I, 163.

selv slagte, en mærkelig Ordning, som ogsaa Môten havde en Bestemmelse om: Ingen maatte sælge eller falholde Kød uden «de Knakenhauwer» under Straf af to lødige Mark til Fogden (§ 24). Handelsomsætningen foregik enten paa det aabne Marked, som holdtes dagligt, eller fra de talrige Boder, som hver Stad havde paa sit Fed. De mer eller mindre solide Boder har dog neppe kunnet tjene til Opbevaringssteder for Varerne; i dette Øjemed har man formodentlig benyttet det mere solide Kompagnihus, som Stæderne synes gennemgaaende alle at have havt paa Feddene. - At Omsætningen gik livlig fra Haanden, kan følgende Bestemmelse maaske tyde paa: Intet Skib maa ligge i Sundet paa Strømmen mere end en Nat - under Bøde af 10 lødige Mark (§ 46).

Handelen drejede sig selvfølgelig ogsaa i væsentlig Grad om Silden. Den stærke Rift, der som Regel var om Fangsten, foraarsagede let Misbrug og Uenighed under Opkøbet, saa der maatte foreskrives Regler derfor. Ingen maatte ride i Stranden for at søge Forkøb paa Silden, ejheller gaa nedenfor Korset eller Pælen, som viste Grænselinjen mellem Fiskernes og Købmændenes Pladser, for at komme først. Købmændene maatte ikke indrette Styrterum (Rum, hvori Silden kunde styrtes). Paa Stettins Fed skulde findes 10 Kar, hvori Fiskerne kunde styrte Silden og hvorfra den solgtes (§§ 7, 9, 31, 32 og 43). Det var strengt forbudt Pramførerne og Schutenjungen at opkøbe Sild lige som at sætte Købere ombord i Skibe, der fiskede med Dragevaad<sup>59</sup> (§§ 33 og 34).

Som almindelige Handelsregler gjaldt, at Ingen maatte ligge som Købmand paa Feddet uden sin Oldermands Samtykke (§ 45) og at hverken Forrangere eller Mæglere havde Adkomst dertil (§§ 8 og 22). Guldpenge og mindre Mønt skulde tages til samme Værdi, som de gjaldt for paa Skaane (§ 51). Smør maatte ikke sælges paa Feddet i hele eller halve Tønder, men kun i mindre eller løs Vægt (§ 36). Handel eller Forrang med fersk Fisk, som Torsk eller Aal, maatte ikke finde Sted; kun dem, der fiskede saadan, maatte falbyde den (§ 49).

Om *Ind- og Udskibning* gav Môten ogsaa mange strænge Regler. Ingen maatte ride i Søen om Morgenens før Kurven var hejst af Tolderen som Tegn paa, at Handelen kunde begynde (§ 10). Vognkarle eller Pramførere maatte intet Gods føre paa Land efter Solens Nedgang (§ 19). Prammen maatte ikke ligge ved Skibene; dens Folk maatte ikke benyttes til at sætte Skibsfolk ombord; dertil havdes Schuttenjungen. Kun Pramkarle maatte benyttes til at lægte Skibene og kun Pramførerne maatte for Betaling sætte Skibsfolk ombord, naar de fremviste et Tegn, som gav Ret dertil, fra Fogden (§§ 26 og 33). Prammen maatte ikke overlastes; skete det, var det paa Købmandens eget Ansvar. Vogne, der ikke kunde bære en Fuder Sild, skulde man brænde. Hvis en Vognfører væltede med sit Læs og ikke hjalp til at bjerge det, skulde han betale Godset (§§ 20, 21, 42). Skuderne maatte ikke ligge fastgjorte til hinanden i Søen; enhver skulde kaste sit Anker saaledes, at den ikke spærrede Passagen. De Skuder, der laa i Vejen for andre, skulde først lette (§§ 27 og 48).

Endelig gaves nogle Regler om Udskæring af Klæde og Linned, samt Udtapning af Vin. Den, der vilde udskære Klæde, skulde enes med Skræderen (Oldermanden) derom og give ham sin Rettighed derfor. Og den, der solgte Klæde, maatte ikke vægre sig ved at lade det krympe; et halvt Stykke skulde indeholde 19 Alen. Kirsej, Foerdug eller Lærred, der solgtes i Stykker paa et helt, halvt eller

---

<sup>59</sup> Et Redskab, der benyttedes af danske Fiskere, men som de hanske ikke havde Ret til at bruge.



kvalt Hundrede Alen, skulde være krympet (§§ 56, 57 og 58). Rhinskvin maatte kun udtappes efter det lybske Maal, «dat quartier» ( $\frac{1}{4}$  Stob) for 3 Hvid (§ 50).

*Ølindførslen* til Dragør, der visknok var særlig forbeholdt Stralsund, omtales ikke i Môtén; men selvfølgelig var den en vigtig Handelsfaktor. Ølaccisen spillede stadig en fremtrædende Rolle i Privilegieforhandlingerne, et Tegn paa Afsætningens Omfang. Vore egne Folk var - siger Nyerup - meget hengivent til Nydelsen af det tyske Øl; de solgte gerne Klæderne, eller Koen af Baasen, ja skulde de end tigge dertil, for at faa det. De større Hansestæder havde derfor deres egne Bryggerier og Øllet gik i Handelen under mange forskellige Navne: Sundestøl. Pryssing (preussisk øl), Mumme (brunsvigsk), Kakebille og saa videre.

Nogle enkelte *Varepriser* i det 15. Aarhundrede kan det maaske have sin Interesse at se:

1 Td. tysk øl kostede.....	18 Skilling (1 Lod Sølv).
1 Td. Smør .....	6 Mark.
1 Side Flæsk .....	2 Mark
1 Oxe .....	2 Mark
1 Td. Rug .....	$\frac{1}{2}$ -1 Mark
Et Stk. Kirsej, 30 x 2 Alen .....	8-11 Mark

En Tønde Sild kostede omkring 1400 ca.  $\frac{1}{2}$  Mark, omkr. 1430 var den stegen til 4 Mark dansk, 1481 var den oppe i en forbausende Pris, nemlig 17 Mark.<sup>60</sup> Men iøvrigt holdt den sig omkring 1500 og længe derefter i 5-6 Mark, en Pris, der svarede til mindst lige saa mange Tdr. Rug. At Prisen var saa høj, skyldtes væsenligst dens Efterspørgsel som Fastespise. Det var ikke underligt at forskellige Stæders Købmænd gjorde Forsøg paa at formindske Sildetønderne, saa der maatte foreskrives strænge Straffe for at bringe mindre Tønder i Handelen end den fastslaaede, der maalte ca. 6 Skæpper. -

*Boderne eller Bodepladserne* havde, som oftere berørt, særlig Inddeling for hvert Fed og paa Feddene skælnedes atter, naar den Stad, der besad Feddet, deltog i Fiskeriet, mellem Fiskernes og Købmændenes Pladser. Fiskerne havde gerne, saavidt muligt, Plads nærmest Stranden til Landing med Fangsten og til deres Redskaber. Loven gav dem Ret til Stranden saa langt op, som de kunde kaste en Aare. Ovenfor begyndte Handelsfeddene, afgrænsede med Pæle eller ved et Kors, hvorpaa Stæderne gerne anbragte deres Vaabenmærke. Da Terrænforholdene paa Dragør var smaa, maatte man selvfølgelig her indskrænke sig saavidt muligt.

Der haves en Del Enkeltheder om saadanne Handelsboders *Besiddelsesforhold*, deres Værdi og Rente. 1416 solgte en Hollænder sin Bod paa Dragør for 2 *Fuder* (Læs) og 2 *Ol Sild*.<sup>61</sup> 1425 pantsatte *Verner Byttow* for Gæld til *Jens Andersen* kaldet *Langebonde* - begge Bymænd i Kjøbenhavn - to af sine Boder op til sin «Strandbodh» for 5 *lødige Mark* (å 45 Skill.) «so danæ pennige som j Lubike oc j Wismer ære geuæ oc gænge». <sup>62</sup> 1437 solgte *Lasse Povelsen Remesnider* sit

<sup>60</sup> Hirsch: Danziger Handels- und Gewerbegeschichte 240 ff. En mark var omtrent en Lod Sølv.

<sup>61</sup> Hansische Geschichtsblätter 1895, 143.

<sup>62</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium I, 155.

Bodested til *Henrik Herne* for *15 rhinske Gylden*.<sup>63</sup> 1473 skænkede *Jon Pedersen* Lejeindtægten af en Bod og Bygning: *2 lødige Mark* til *Nikolaj Kirke*.<sup>64</sup> Efterhaanden synes Boderne stegne i Værdi. 1493 overdrog *Clawes Pulsmann* til *Clawes Bolten*, begge af *Stralsund*, to Boder for *100 Mark sundisk*.<sup>65</sup> 1514 solgte *Hans Garnath* til *Peter Bodeker*, *Kjøbenhavn*, to Boder for *138 danske Mark*.<sup>66</sup>

Det fremgaar af disse og andre lignende Overdragelser, at Ejerne besad Ejendomsret ikke blot til Boderne, men ogsaa i adskillige Tilfælde til Pladserne, hvorpaa de stod, da de kunde sælge og overdrage dem til evindelig Arv og Eje. Men det var vistnok kun de danske Folk, der erhvervede sig Ejendomsret til deres Pladser; de hansiske synes kun at have haft en hævdvunden Brugsret, som der ikke var nogen nærliggende Fare for at miste saa længe de vedligeholdte Forbindelsen med Pladsen og svarede Jordskylden deraf. - Stæderne sikrede ogsaa deres Borgere gensidig Ret til deres tidligere Pladser. Vi se saaledes af «*Wilkur der Wismarer Dragørfahrer*» af 1390, optagne i det *kjøbenhavnske tyske Kompagni's* Skraa, at den Bodeplads, en Mand tidligere havde benyttet, havde han første Ret til; men dersom en anden havde taget den i Brug og bygget derpaa, skulde den første dog erstatte ham Bygningen. Med Vold at fortrænge en Borger fra sin berettigede Plads straffedes med en Bøde af 6 Tdr. Øl, samt Ærestab.<sup>67</sup> Naar en af Stæderne af en eller anden Grund lod sine Rodepladser henligge ubenyttede, hændte det ogsaa, at en anden Stads Borgere tog nogle af dem i Brug og betragtede sig som Besiddere deraf. Saaledes se vi 1463 at en *Wismarer*, *Peter Langejohan*, beklagede sig over, at *Hans Krune* af *Lübeck* havde taget hans bebyggede Plads paa det *wismarske* Fed i Besiddelse, uagtet den med Rette tilhørte *Langejohan* og hans Børn, hvilke han for Raadet i *Lübeck* paastod indsatte i deres Rettigheder igen.<sup>68</sup>

Om Boderne og Bodepladsernes Størrelse i den ældste Hansetid haves saa godt som ingen Oplysninger; kun ses, at en Plads kunde have en saa ringe Bredde som 7 Alen mod Gaden, men derimod en forholdsvis betydelig Dybde, saa der bag ved Boden fandtes et Stykke «*Feld*» til Udenomsbekvemmelighed. Selve Boderne synes at have været indskrænkede til det mindst mulige Omraade, naar de skulde tjene som Udsalgssted og tillige afgive Boligplads for de beskæftigede Folk. - Med Hensyn til *Byggemaaden* maa det antages, at Boderne fra Begyndelsen af - og længe - har været af let transportabelt Materiale, som Træ eller endogsaa tildels Lærred, da de maatte føres til og fra Pladserne. Omstændighederne tale dog for, at man efterhaanden har benyttet Materiale, som var mere modstandskraftigt overfor Vejr og Vind, idet der 1436 findes nævnt en *Lergrav* (*Lemkulen*) paa *Dragør* og der findes Spor af *Leraffald* i *Muldlaget* paa de Steder, hvor Boderne har staaet. I sidste Halvdel af det 15. Aarhundrede, da man fik Lov til at holde Boderne staaende fra Aar til Aar, maa der i al Fald være indtraadt en solidere *Byggemaade*. Om Boderne Antal siger *Thura* i sin *Beskrivelse* om *Amager* fra Midten af det 18. Aarhundrede, at der i sin Tid skal have været 700. Meddelelsen findes ikke bekræftet; men umuligt synes det ikke, at der under *Hansetrafikens*

<sup>63</sup> *Kjøbenhavns Diplomatarium* II, 65.

<sup>64</sup> *Kjøbenhavns Diplomatarium* IV, 116.

<sup>65</sup> *Langebeks Diplomatarium* 1493.

<sup>66</sup> *Kjøbenhavns Diplomatarium* IV, 336 cfr. 339.

<sup>67</sup> *Hansische Urkundenbuch* IV, 459.

<sup>68</sup> *Hansische Urkundenbuch* IX, 1.

Glandsperiode, i Slutningen af det 14. eller i det 15. Aarhundrede kan have været et saa stort Marked paa Dragør. – Som Bodernes Kendemærke var det en almindelig Skik paa Feddene, at en Figur hængtes op paa en Stang udenfor: et Negerhoved, en Fisk, et Krus, en Krands, en Sadel og så videre, et Slags Vaabenmærke, hvormed Boden betegnedes i Toldregistret.<sup>69</sup>

Om *Kronens eller Kirkens Toldindtægter* af Dragørlejet, hvilke, naar undtages Valdemar Atterdags første Tid, gik ind i Kjøbenhavns Lensregnskaber, haves kun sparsomme Efterretninger. Den ældste Afgift, der ses paalagt Sundtrafiken, var en Skibstold, hvis Oprindelse kan føres tilbage til 1251, senere kaldet Pundgæld - Spiren til Sundtolden. - Hvad den mere specielle Fiskeri- og Markedstrafik vedrører, ses det af Roskildestolens Jordebog fra det 14. Aarhundrede, at Biskoppen da som Indkomster af Lejet og Markedet paa Dragør nød: af Skuder 18 Grossi, af Vogne 6 Grossi, samt anden Indtægt. Ved Stralsundfreden 1370 fastsattes, at der paa samtlige Skaanelejer skulde svares af hver Bod og hver Vogn 1 Skilling Grot<sup>70</sup>, af hver Pram 1 Mark skaansk, af hver Lægter ½ Mark skaansk, af hvert Skib 11 Skilling Grot, samt i Sildetold 20 skaanske Penning pr. Læst og iøvrigt en ringe Udførselstold. - Omtrent 1425 paalagdes *Sundtolden* med 1 Nobel (ca. 3½ Mark) for hvert Skib, der *passerede* Sundet, medens der vistnok bibeholdtes en mindre Lasttold af de Skibe, der trafikerede Sundlejerne. Omtrent paa samme Tid eller noget senere indførtes *Aaretold* eller *Kongekøb* af Sildefiskeriet, en årlig Afgift paa 3 Ol Sild af hver Aare, senere af hver Fisker. Denne Rettighed udvidedes eller forandredes til, at Kongen tre Dage i Fisketiden lod opkøbe hele Fangsten til Hoffets og Kronens Fornødenhed og endelig - i al Fald paa Dragør - til, at Kongen en Dag om Ugen maatte opkøbe Fangsten til en sædvanemæssig Pris, der til Exempel 1518 svarede til Halvdelen af Købmandsprisen.<sup>71</sup> - *Ølaccisen* paalagdes af Christiern d. 1ste med 4 Skilling pr. Td. Øl, næsten en Fjerdedel af Øllets Værdi. *Tappepenge* og *Fenstergeld* paalagdes af Kong Hans. Foruden alle de nævnte Afgifter krævede Christiern d. 2den det bestaaende *Arvkøb* paa tre skaanske Mark (Môten § 40) forhøjet til en Tiendedel af Værdien af de Afdødes Efterladenskaber.<sup>72</sup> - Alt i Alt har disse gamle og nye Afgifter ikke været nogen ringe Indtægt for Kirken eller Kronen under deres vxlende Besiddelse af Dragørlejet. Det ses saaledes, at Told, Sagefald, Bodeleje med mere 1518, skønt Trafiken da i væsentlig Grad var afbrudt, androg 665 Mark, foruden Indtægten ved Kongekøbet. som ikke var ganske ringe (se herom p. 32-33).

*Retsmyndigheden* paa Dragørlejet udøvedes for de hansiske Pladsers Vedkommende af de respektive Stæders Skaanefogder eller lokale Underfogder og Oldermænd; paa dansk Omraade af Biskoppens eller Kongens Foged eller Tolder, der hørte under Lensmanden paa Kjøbenhavn. 1389 fandtes som dansk Foged paa Dragør *Andreas Holbæk*, der vistnok tillige var Foged paa Kjøbenhavns Slot; 1457 *Hans Kopmann*;<sup>73</sup> 1469 *Borchart van Hamelen*.<sup>74</sup> I den senere Hansetid synes Fogden og Tolderen paa Dragør forenede i en Person. Hvad enten de nu var en eller to, saa

<sup>69</sup> Museum 1891. I, 171.

<sup>70</sup> 1 Skilling Grot var omtrent ½ Mark.

<sup>71</sup> Baltische Studien XXXVII, 176 ff. Cfr. denne Artikel p. 32-33.

<sup>72</sup> J. Marquard: De jure mercatorum & commerciorum. 243 ff.

<sup>73</sup> 1457 var *Wenzlaw Loffbergher* Tolder paa Dragør; andre Toldere fra den ældre Tid kendes ikke.

<sup>74</sup> *Andreas Holbæk* og *Borchart van Hamelen* blev senere Borgmestre i Kjøbenhavn.

havde de en udstrakt Myndighed til at optræde paa Bispens eller Kronens Vegne og var lønnede med Andel i de Indtægter, der faldt af Told, Sagefald og Vrag med mere.

Hansefogderne havde paa deres Side en lige saa udstrakt Myndighed i alle Sager vedrørende Stædernes Forhold og deres egne Folk. De havde Ret til at dømme i alle mindre Retssager paa deres Raads Vegne, ja overhovedet i alle Sager, som den Stæderne ved deres Privilegier givne Jurisdiktionsret omfattede, den nemlig, at deres Borgere eller Folk ikke af dansk Øvrighed kunde idømmes nogen Straf eller Bøde, undtagen for Rov eller Drab, der gjaldt Haand eller Hals.

Stædernes Vedtægter - Môtebogen - indeholdt derfor ogsaa mange Bestemmelser, som tilsigtede at holde stræng Orden og Justits paa Feddene for ikke at komme i Konflikt med den danske Øvrighed og komme udenfor Privilegiernes Rækkevidde. Det skinner igennem disse Bestemmelser, at Forholdene paa Feddene har været spændte, saa man har maattet tage strenge Forholdsregler for at hindre Udbrud af voldsom Natur. Dragørmôten af 1470 forbød at føre nogetsomhelst Vaaben, «neven bandtstaken dregen nock andere wapene»<sup>75</sup> (§ 1). Ingen maatte foraarsage Uro, Klammeri eller Opløb, eller tage Parti for dem, som gjorde sig skyldige deri; men skete det, skulde Enhver søge at udfinde Ophavsmændene og melde dem til øvrigheden og iøvrigt holde sig paa sin egen eller sin Købmands Feld eller i sin Skude (§§ 13, 14 og 15). Vognførerne maatte ikke føre Kniv eller Kølle, ejheller opholde sig paa deres Købmænds Pladser uden Tilladelse (§ 17). Ingen maatte forbinde Saar uden Fogdens Vidende (§ 28); Forseelse herimod straffedes med Bøder paa indtil 10 lødige Mark - paa den Tid en anselig Sum. Fogden havde Myndighed til at *støde til Pælen* og *sætte i Stagen*;<sup>76</sup> men Ingen maatte dog stødes til Pælen uden hans Oldermænd var til Stede (§ 38). Og ingen troværdig Mand, der kunde sætte Borgen for sig, maatte sættes i Stagen (§ 16). Opsætsighed mod øvrigheden eller mod Fogdens Tjener, der gik i Fogdens Ærinde eller paa Rettens Vegne, droges strengt til Rette. - Af andre Bestemmelser til Forebyggelse af Ufred maa nævnes: Naar Nogen fandt et Garn eller et Anker i Søen, skulde det bringes til Fogdens Feld og Fogden skulde betale Arbejdsløn derfor (§ 6). Dobbelspil maatte kun finde Sted «in dat handuth»<sup>77</sup> (§ 25). Ingen Falskspillere («treringe») maatte have Adgang til Lejet (§ 47). Ingen maatte straffes for Gæld, som gjordes paa Dragør, naar han havde lovet at betale den inden han forlod Lejet (§ 35).

Til Afgørelse af de vigtigere Sager ses det, at de forskellige Stæders Fogder og Oldermænd har dannet et lokalt Raad for Dragørlejet; dets Kendelser kunde appelleres til Skaanefogedraadet og videre til Raadet i Lübeck som højere Instans. Saaledes opstod der her i Aaret 1500 en Tvist mellem Borgerne af Colberg og Treptow om, hvilken af disse Stæder, der var den ældste (det vil sige tidligst indtraadte) i Hanseforbundet, da deres Fogder eller Oldermænd efter denne Anciennitet skulde tage Sæde i Kompagniet, naar Raadet holdtes. Sagen verserede endnu 1502<sup>78</sup> og det ses ikke hvad Udfald den fik; men den vidner om, at et saadant Fogedraad har bestaaet paa Dragør endnu paa den Tid.

---

<sup>75</sup> «Bandtstaken» var sikkert Hasselstokke, som brugtes til Tøndebaand.

<sup>76</sup> Vistnok det samme, som at stryge til Kagen og sætte i Gabestokken.

<sup>77</sup> Formodentlig et Samlingssted eller Marketenderi.

<sup>78</sup> Hansische Geschichtsquellen IV, 20 og 23 ff.

Fogdernes Lønninger bestod væsentligt i en vis Del af de Bøder og andre Indtægter af Sagefaldet og Tolden paa Lejet. I Môten hedder det saaledes ofte, hvor der er Tale om Bøders idømmelse: «de helfft dem vagede vnd de ander helfte den olderluden». Iøvrigt modtog de Gratialer af Købmændene i Form af Nødvendighedsartikler; eksempelvis ses, at Skaanefogden for Stettin har modtaget ½ Dusin Støvler og en anden Gang en Tønde Vin til at gøre Opvartning med. - Stettin havde gerne ved Siden af sin Skaanefoged to eller tre Underfogder og flere Oldermænd paa Dragørlejet, og da denne Stads Fed her var dens anseligste og vigtigste Plads, betragtedes det som en Forfremmelse at blive forflyttet hertil fra Skaane.<sup>79</sup>

*De kirkelige Forhold* paa Dragørlejet er for saa vidt mærkelige, som der - vistnok paa samme Tid - gaves Plads for forskellige gejstlige Ordener, hvis Præster sendtes hertil for at varetage Gudstjenesten. 1436 fik nemlig Augustinerordenen af Klostret Stargard i Pommern Privilegium paa Oprettelsen af et Kapel paa Staden Treptows Fed. Samtidig synes det københavnske Domkapitel at have haft Kirkeforretninger paa Lejet, idet Bispnen af Roskilde, Oluf Daa, 1449 gav det Konfirmation paa Opstillingen af et transportabelt Alter paa Markedspladserne, hvor Kapitlets Kapelaner maatte udføre Kirkeforretninger.<sup>80</sup> Endelig se vi, at Stettin selv medførte Alterkalk og Messekjole paa Dragørrejsen og det forekommer da rimeligt, at denne Stads Folk ogsaa har haft deres egen Præst med hertil under Fiskeriet.

Der har saaledes under den frodigste Trafikperiode paa Dragør været baade dansk og fremmed Kirketjeneste. Men i Slutningen af det 15. Aarhundrede synes Forholdene ændrede derhen, at der kun fandtes en dansk Kirkeinstitution. I et Overdragelsesbrev af 1493 nævnes «der Bükerchen», liggende sønden for Skjolden, ved Wismarstræde.<sup>81</sup> Der kan da neppe have været andre. Denne Kirke er aabenbart den samme, der senere nævnes som et Kirkehus tilhørende Graabrødrekloster i Kjøbenhavn og som inddroges under Kronen og blev nedlagt som Kirke 1530, hvorefter Huset gaves i Privateje til Slotsfoged Peder Villadsen.<sup>82</sup> Omtrent indtil den Tid havde det været brugt til Kirketjeneste og det synes tænkeligt, at der under Christiern d. 1ste kan være indtraadt den Forandring i Forholdene, at der kun maatte findes en dansk Kirkefilial.

Kirkelivet greb dybt ind i selv de daglige Næringsforhold paa den Tid. Og Kirken benyttede sig deraf til at fremme sine Interesser og styrke sin Besiddelsesmagt. Det var saaledes en meget gammel og almindelig Skik, at man paa sine ældre Dage sørgede for sit aandelige Velfærd hinsides ved at betænke Kirken med faste Ejendele som Sjælegave. Til Gengæld holdt Kirkens Tjenere hvert Aar efter Givernes Død, paa Dødsdagen, en Messe for deres Sjæle. Derved fik Kirkerne efterhaanden store Besiddelser og særlig de københavnske Kirker fik mange Boder og Bodesteder paa Dragør, som de forpagtede bort og nød Indtægten af. - 1419 testamenteredes en Bod til Frue Kirke, hvor Giveren (Navnet ulæseligt) valgte sit Lejested. 1443 skænkede *Peder Sweye*, Raadmand i Kjøbenhavn, sin Klædebod til St. Clara Kloster i Roskilde som Sjælegave til evindelig Eje. 1463 (læst 1474) skænkede Raadmand *Peder Unger* flere Bodesteder til Brandani Alter i Nikolaj Kirke;

---

<sup>79</sup> Baltische Studien XXXVII, 270 ff.

<sup>80</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium IV, 42.

<sup>81</sup> Langebeks Diplomatarium 1493.

<sup>82</sup> Kjøbenhavns Diplomatarium II, 236, 242.

1473 gav *Jon Pedersen* Lejeindtægten af en Bod og Bygning til Antoni Alter sammesteds; 1501 gav *Oleff Jönsson* en Bod og et Bosted til Helligkors Alter sammesteds - selv om Fiskeriet skulde aftage nogen Tid, hvad Gud forbyde, skulde Kapelnen holde Boden vedlige -; 1514 skænkede *Peter Bodeker* to Boder, af hvis Indbringende en Fjerdedel skulde anvendes til Bodernes Vedligeholdelse, til Mauritius Alter sammesteds. - Endvidere skænkede *Klavs Bruse* 1481 en Bod og *Niels Andersen Guldsmed* 1496 tre Boder og et Herberg ved Stranden til Margrethe Alter i Frue Kirke.<sup>83</sup> Iøvrigt finde vi 1527 nævnt «Helligstedes Boder», ligesom Graabrødre Kloster ses at have havt Bodepladser. Imidlertid synes alle disse Kirkebesiddelser inddragne under Kronen allerede under Christiern d. 2den, der for Exempel i Privilegiebrevet til de hollandske Bønder traf Bestemmelser om hele Lejet, «onsz en der croonen vischelege op Draker», og det ses ikke, at Kirken senere har havt nogen Rettighed til disse Pladser.

\* \* \*

Den principielle Grundvold, hvorpaa Trafikforholdene paa Dragørlejet hvilte, vaklede allerede gennem en stor Del af det 15. Aarhundrede, dels paa Grund af Stædernes indre Stridigheder, men navnlig paa Grund af den Modstand, som Trafiken mødte fra den danske Befolkning og Regeringens Side. Og det synes ret naturligt, at Virksomheden ikke kunde gaa sin fredelige og rolige Gang, naar de Fremmede saa at sige tog Brødet ud af Munden paa vore egne Folk, tilmed da der ikke mere var saa rigeligt af det som før. Det vilde være formeget forlangt, at Regeringen skulde se med milde Øjne paa de stadige Bryderier, den havde med at faa de udskrevne forhøjede Afgifter inddrevne. Og da Dragørtrafiken mere og mere blev en truende Konkurrence til Kjøbenhavns Handel, kan man ikke undres over, at den vakte Modvilje og Harme, ogsaa fra den Side. I Virkeligheden stod Hansestæderne for det meste overfor os som politisk fjendtlige Smaamagter, hvis Interesser gik ud paa at tilegne sig i al Fald nogle af vore Ernæringskilder paa Søen, og som havde tilkæmpet sig Rettigheder indenfor vort Erhvervsliv Omraade. Ganske vist gennem lange Tidens surt Arbejde, men ogsaa ad krigersk Vej og med Magt.

Forholdene paa Lejet maatte under disse Omstændigheder udarte til *Strid mellem de danske og fremmede Folk* og gav sig ogsaa flere Gange Udslag i aabent Slagsmaal. Saaledes kom det ved Fiskeriets Begyndelse i August 1463 til et alvorligt Sammenstød mellem Fiskerne paa Foranledning af et Rygte, der var sat i Omløb - det viste sig senere at være falsk - gaende ud paa, at danske Fiskere havde overfaldet to hansiske Baade, trukket Klæderne af ni ombordværende Fiskere og kastet dem i Vandet. Hanserne samlede sig i den Anledning paa Lejet og gjorde et Udfald mod Danskerne, hvorved de *slog nogle ihjel og saarede mange*, som det hedder i Skaanefogdens Indberetning derom til Raadet i Lübeck. Den næste Dag, 25. Aug., skulde Oplæsning af Môtebogen finde Sted. Efterretningen om Sammenstødet var da netop naaet til Falsterbo, just som den lybske Foged og en anden Skaanefoged stod i Begreb med at tage herover, og de havde da al mulig

---

<sup>83</sup> S. R. D. VIII, 543. Kjøbenhavns Diplomatarium IV, 35, 116, 117, 236, 272, 339 og I, 218.

Anledning til at komme hurtigst muligt. Da Forsamlingen mødte ved Korset, hvor Oplæsningen skulde foregaa, stillede Hanserne sig op paa den ene Side øjensynlig forberedte paa et Angreb og Fogderne red over til dem for at tale dem tilrette. Imidlertid kom Danskerne dragende med fem Bannere og i stort Antal forsynede med svært Værge, nogle med Spyd. Den lybske Foged red imod dem og bad dem være medgørlige. De indskrænkede sig da til at gribe to af de hansiske Folk, hvilke de antog var Ophavsmænd til det udsprede Rygte, og gik dem haardt paa Livet; den ene fik Hovedet forslaaet, den anden fik afhugget en Finger; - iøvrigt truede de med at slaa dem alle ihjæl! Det lykkedes dog Fogderne at bringe Parterne til Ro, saa videre Skade afværgedes. Møten blev oplæst og besvoret og der sluttedes Fred.<sup>84</sup>

Optrinet synes ikke at have haft nogen øjeblikkelig Hindring for Trafikens Fortsættelse til Følge - et midlertidigt Forlig med Regeringen maa være truffet - men den fik et for Hansestæderne meget uheldigt og langvarigt Efterspil. Efter Fiskeriets Slutning, 6. Oktbr. samme Aar optoges Sagen til Behandling paa et Møde i Kjøbenhavn. Paa dansk Side var mødt Biskoppen af Roskilde, Dronningens Hovmester, flere Riddere, Borgmestre og Raadmænd, Udsendinge fra Malmø og flere. Paa hansk Side: Skaanefogderne fra Lübeck og Stettin, Repræsentanter for Stæderne Stettin, Stralsund, Wismar, Anklam og Yijsdom. I Kongens Fraværelse indgik Dronning Dorothea et Forlig, hvorefter Stæderne inden Dionysii Dag (tre Dage senere) skulde udrede 400 rhinske Gylden i Erstatning til de skadelidte danske Folk, særlig fra Kjøbenhavn, Malmø og Landskrona, for Vold. Rov, Brand, Slag, Mord og Fangenskab. Dog forbeholdtes Kongens Ret til Sagefaldsbøde. Der kunde altsaa naarsomhelst rejses et nyt Krav og Stæderne var meget betænkelige derved; de ønskede snarest Sagen bragt ud af Verden, men Kongen lod den staa hen. Næste Aar henvendte Stæderne sig til Dronningen om Lejde under Skaanerejsen, hvilket de ogsaa fik under alt Forbehold og under Paalæg om, at intet Opløb og ingen Fortræd maatte afstedkommes. Baade 1465 og 1466 gjorde de atter Forsøg paa at faa Sagen ordnet i Mindelighed, men det lykkedes endnu ikke. De fik dog stadig Lov at foretage Skaanerejsen under Kongens Beskyttelse, hvilken de nok kunde have nødvendig, thi Danskerne var fjendtligt stemte og fortrædigede dem, hvor de kunde.<sup>85</sup> Endnu 1469 stod «de slachtinghe to Drakor» som et uafgjort Spørgsmaal indenfor Stæderne. Imidlertid synes der da at være opnaaet end Ordning med Kongen, saavel paa denne Sag som paa andre Pengespørgsmaal - som Ølaccisen -, hvilke pludselig kom ud af Verden, saa man atter med Fortrøstning om Privilegiernes Bevarelse kunde fortsætte Trafiken og udnytte den i fuldt Maal - for denne Konges Tid.

Under Kong Hans mødte man atter stærk Modstand fra oven, og Trafiken synes i flere Aar helt afbrudt af Krigsforhold, hvilke naturligvis ikke bidrog til at formilde Stemningen mellem de forskellige Landes Fiskerbefolkning, og det synes, at flere af Stæderne da har opgivet deres Fed paa Dragør for bestandig. Under Christiern d. 2den spore vi heller ikke mange Livstegn fra Stædernes Virksomhed her, skønt flere af dem havde endnu deres Kompagnihuse og faste Boder staaende paa Feddene som varige Tegn paa deres Rettigheder. Stettin, Stralsund og enkelte andre i Forbund med dem synes imidlertid at have bøjet sig for denne Konges Afgiftstordringer og ved Lejlighed at have

---

<sup>84</sup> Hanserecesse 2. Abtheilung V, 257.

<sup>85</sup> Hanserecesse 2. Abtheilung V. 258, 407, 450, 454, 592, 607, 624.

optaget Trafiken, som just ikke var særlig lønnende og iøvrigt nu for Størstedelen var bragt over paa danske Hænder. Specielt erholdt Stettin 1516 en Stadfæstelse paa sit Fed.<sup>86</sup> Men overfor de øvrige Stæder synes der ikke at være gjort nogensomhelst Indrømmelse eller endog givet Bekræftelse paa tidligere Rettigheder paa Sundlejerne, eller i al Fald ikke paa Dragør.

Kongen havde derimod søgt selv at drage Udbytte af Fiskeriet og gøre det indbringende for Kronen ved at oprette et Salteri paa Dragørlejet, *vor og Kronens Fiskerleje*, som det da betegnedes. 1518 ses det nemlig, at Slotsfogden paa Kjøbenhavn paa Kronens Vegne gav Hansekøbmandens Rolle og drev Forretning med Opkøb, Nedsaltning og Forhandling af Silden i Fisketiden med udmærket Udbytte.

Regnskabet stillede sig saaledes:<sup>87</sup>

#### UDGIFT.

	Mark	– Skill.	- Alb.	- Hvid
Købt i <i>Kongekøb</i> 12 Læs 7½ Ol <i>fuld</i> Sild til 4 Alb. pr. Ol, 64 Læs 7 Ol og 2 Kast <i>tom</i> Sild til 1 Skill. pr. Ol	150	»	»	1
Købt i <i>Købmandskøb</i> 70 Læs ½ Ol fuld og tom Sild til 7 og 8 Alb pr. Ol	92	8	4	»
Gællekoner, Læggekoner, Bødkere, Vognmænd og Arbejdsfolk o. a. Udgifter	27	8	»	6
15 Læster nye Tønder fra Vingaarden regnet til 4 Mk pr. Læst	60	»	»	»
4 Læster 3 Tdr. Oemersalt 3 Mk pr. Td.	153	»	»	»
	<hr/>			
Tilsammen	483	»	5	3
	<hr/> <hr/>			

<sup>86</sup> Baltische Studien XXXVII. 259 ff.

<sup>87</sup> Rigsarkivet: Forskellige Lensregnskaber. «Register paa Amage landh» i Top. Saml. paa Papir, Amager.



INDTÆGT.

Mark - Skill. - Alb. - Hvid

Da Silden var saltet blev der 5 Læster fuld Sild og 10 Læster tom Sild.<sup>88</sup>

Deraf solgt til Købmand *Staffen Köne* af Berlin 3½ Læst fuld Sild (+ 2 Tdr. i Tilgift)

for 84 Mk. pr. Læst	294	»	»	»
½ Læst tom Sild for	36	»	»	»

Fik unge *Hans Møller* i Stettin 16 Tdr. fuld

og 12 Tdr. tom Sild til hhv. 6 Mk og 5 Mk pr. Td.	156	»	»	»
---	-----	---	---	---

Sendt til Danzig 8 Læst tom Sild,

som foruden Fragt o. a. Udgifter indbragte i danske Penge

(1½ preussisk Mark regnet for 2½ danske Mark)	488	14	2	»
---	-----	----	---	---

Solgt i Kjøbenhavn 6 Tdr.,

de 2 Tdr. til 6 Mk., de 4 Tdr. til 5 Mk. pr. Td.	32	»	«	»
--	----	---	---	---

Tilsammen	1006	14	2	»
-----------	------	----	---	---

Udgift fradraget	483	»	5	3
------------------	-----	---	---	---

Rest	523	12	2	1
------	-----	----	---	---

=====

Desuden havde Fogden endnu 20 Tdr. i Behold, som han vilde gøre Hans Naade Regnskab for i Fremtiden - altsaa en ganske rentabel Forretning, der sammen med Told, Sagefald og saa videre paa Dragør indbragte mere end hele Amagers Landgilde for samme Aar.

Da Kongen et Par Aar senere overdrog Øen til de hollandske Bønder, forbeholdtes Kronens Ret til Dragørlejet og Sildefiskeriet fremdeles; men der gaves Bønderne i Overdragelsen Tilladelse til at bruge Fiskeriet imod at svare en særlig Afgift deraf. Endvidere tilbødes dem Overtagelsen af Tolden paa Lejet enten i Forpagtning eller paa Regnskab, hvorhos de maatte benytte Kronens fire Bygninger paa Lejet, den ene til Toldsted, de tre andre til offentlige Herberg, og der tillagdes dem derfor en Del Eng, som tildels omfattede tidligere Hansepladser («Samsengene»). - Dette Forhold

<sup>88</sup> I alt 180 Tdr. (brugt ca. 50 Tdr. Salt); hver Td. holdt 16 Ol og 1½ Kast (Snes ?) Sild. - Der kan saaledes kun have været gennemsnitlig knap en Td. i hvert Læs.

tyder paa en i al Fald midlertidig Tilbagegang i økonomisk Betydning for Dragørlejet, hvad vistnok skyldtes Fiskeriets mere og mere usikre og nedadgaaende Udbytte.

Samtidig med Frederik d. 1stes Regering synes igen at være indtraadt bedre Fiskeriforhold; thi Stæderne benyttede da strax Lejligheden til at søge alle deres gamle Privilegier, ogsaa paa Dragør, genoprettede. De fik saaledes 1524 en næsten ubetinget Konfirmation paa alle deres tidligere Pladser og Rettigheder, ikke blot paa Skaane og Dragør, men ogsaa paa Møen og Lolland, kun indskrænkede ved de Handelsrettigheder, som Adelen da efterhaanden havde tilegnet sig. Told og Jordskyld skulde opkræves efter gammel Sædvane, Fenstergeld og Arvkøb («den 10. Pfenning» af fremmede Arvparter) skulde bortfalde, hvorimod Ølaccisen og Kongekøbet blev staaende efter tidligere Regler; saaledes maatte ingen Købmand salte i Kongeløbet, den Dag ugentlig, da Kongen havde Ret til at opkøbe Fangsten.

Trafiken paa Dragør fortsatte da vistnok i sit gamle Løb; thi det ses, at forskellige, baade pommerske, preussiske og vendiske Stæder har vedligeholdt deres Kompagnibygninger og Fed. De hollandske Bønder kom ikke til at overtage Tolden og heller ikke de fire Bygninger, som Kronen ejede. Imidlertid varede det kun faa Aar inden *Grevefejden* indtraadte, og da Hansestæderne ogsaa ved denne Lejlighed søgte at fremme deres Magtinteresser, blev Lejet fuldstændig ødelagt ved Brand og henlaa en Tidlang som Ruin, ubenyttet og opgivet af de hansiske Folk.

Enkelte Stæder genoptog atter Trafiken paa Dragør under Christian d. 3die, først og fremmest *Stettin*, som vedligeholdt Forbindelsen gennem hele det 16. og et Stykke ind i det 17. Aarhundrede. Ogsaa *Treptow* synes at have benyttet sit Fed uden dog at kunne erholde nogen Konfirmation paa Rettigheden dertil. Endelig fik *Stralsund* 1558 Tilladelse til at overtage Stadens gamle Fed, som i 20 Aar havde ligget ubenyttet; Stadens Borgere havde staaet til Restanee med Jordskyld deraf, men nu var de endelig enedes med Kongen om denne Sag; fremtidig skulde de fornøje Tolderen paa Dragør med den sædvanlige Leje og Afgift. - Dragørlejet havde saaledes ikke ganske udspillet sin Rolle. Til Tider kunde Fiskeriet endnu give ret rigeligt Udbytte; dets gamle Tiltrækningskraft virkede da paany paa mange andre end de to-tre favoriserede Stæder. Men Regeringen viste sig ubønhørlig overfor alle de andres Andragender og Forestillinger om bestaaende ældgamle Rettigheder; den maatte nu betragte dem som døde og magtesløse. Kun *Stettin* og *Stralsund* vedligeholdt Forbindelsen med Lejet indtil Christian d. 4des Tid.